

บทที่ 3

หลักเกณฑ์และเงื่อนไขเกี่ยวกับการขอให้ศาลพิจารณาคดีใหม่ของต่างประเทศและประเทศไทย

การพิจารณาพิพากษาคดีใหม่ในระบบ Common Law จะอนุญาตให้มีการพิจารณาคดีสินคดีใหม่โดยศาลที่มีคำพิพากษาไว้กว้างขวางกว่าระบบกฎหมาย Civil Law ทั้งนี้โดยสาเหตุหลักมาจากการที่ระบบกฎหมาย Civil Law ไม่มีการใช้ระบบลูกขุน โดยระบบลูกขุนเป็นจารีตประเพณีอย่างหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของระบบกฎหมาย Common Law ดังนั้นในคดีที่ใช้ระบบลูกขุนการตรวจสอบคำพิพากษาโดยศาลสูงจึงถูกจำกัดอำนาจในการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่ได้วินิจฉัยมาโดยคณะลูกขุนในศาลชั้นต้น สิ่งที่ศาลสูงจะทำได้อย่างมากก็คือการให้มีการรับฟังข้อเท็จจริงกันใหม่โดยคณะลูกขุนอื่น สำหรับในคดีที่ไม่ได้ใช้ลูกขุนแล้ว อำนาจของศาลสูงในการตรวจสอบคำพิพากษาของศาลล่างอาจมีกว้างขวางในลักษณะทำนองเดียวกับระบบกฎหมาย Civil Law โดยในอังกฤษซึ่งไม่ค่อยใช้ระบบลูกขุนในคดีแพ่งนั้น การอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์เป็นการเปิดโอกาสให้สืบพยานหลักฐานกันใหม่แต่โดยปกติจะเป็นพยานหลักฐานเดิมมิใช่พยานหลักฐานใหม่ที่ไม่ได้สืบกันในศาลชั้นต้น¹

เหตุผลของเรื่องนี้แม้ว่าโดยทั่วไปจะเห็นได้ว่า การให้ศาลที่มีการพิจารณาและพิพากษาคดีต้องทำการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นใหม่จะมีผลทำให้เสียเวลาเป็นอันมากก็ตาม แต่สามารถให้เหตุผลที่สมควรมีหลักการในเรื่องนี้ได้ โดยเฉพาะในประเทศที่การพิจารณาคดีในศาลอุทธรณ์ไม่อนุญาตให้มีการดำเนินกระบวนการสืบพยานกันใหม่ทั้งหมดหรือบางส่วน

ศาลที่มีคำพิพากษาอาจจะไม่ทราบถึงข้อเท็จจริงบางประการซึ่งมีผลกระทบต่อคำพิพากษา ข้อเท็จจริงดังกล่าวอาจเป็นที่ประจักษ์เมื่อได้มีการโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษา กรณีขาดนัดหรือกรณีที่พบพยานหลักฐานที่สำคัญของคดีภายหลังจากที่ศาลได้มีคำพิพากษาไปแล้ว หรือกรณีที่ปรากฏว่าคำพิพากษาไม่ถูกต้องเพราะมีการฉ้อฉล (fraud) หรือกระทำความผิด (misconduct) หรือในกรณีที่บุคคลอื่นนอกจากคู่ความในคดีโต้แย้งคัดค้านในผลของคำพิพากษา เห็นได้ว่าศาลที่ได้มีคำพิพากษาสามารถแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าวได้ดีและมีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากเป็นผู้ที่ทราบ

¹ Herzog E, Peter and Darlen, Delmar, "Attacks on Judicial Decisions" in Civil Procedure, Vol. 16 : International Encyclopedia of comparative Law. Ed., Boston, 1984, p. 26., อ้างโดย วรณชัย บุญบำรุง, การคัดค้านคำพิพากษาของศาล, เอกสารอัดสำเนาไม่ได้พิมพ์เผยแพร่, น.47-49.

ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานของคดีเป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้สามารถพิจารณาข้อโต้แย้งได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ทั้งประเทศในระบบกฎหมาย Civil Law และ Common Law จึงมีหลักเกณฑ์ที่ศาลที่มีคำพิพากษาสามารถพิจารณาดัดสินคดีได้ใหม่ในบางสถานการณ์ โดยในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law ซึ่งมีหลักเกี่ยวกับบทบาทของศาลสูงที่สามารถรับฟังพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ในชั้นพิจารณาคดีอุทธรณ์นั้น กรอบในการพิจารณาคดีใหม่โดยศาลที่มีคำพิพากษานั้นจะมีอยู่ค่อนข้างจำกัดเช่นเดียวกับกลุ่มประเทศสังคมนิยม นอกจากนี้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาที่เข้มงวดยังส่งผลให้การโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาต่อศาลที่มีคำพิพากษา ซึ่งในฝรั่งเศส เรียกว่า “revision” และในเยอรมันเรียกว่า “wiederaufnahmedesVerfahrens” นั้น เป็นไปได้โดยยากอีกด้วย ในประเทศสหรัฐอเมริกา การพิจารณาคดีในศาลสูงจะไม่มีกรณาดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยการสืบพยานกันใหม่ โดยข้อเท็จจริงของคดีจะเป็นที่ยึดถือโดยการชี้ขาดของคณะลูกขุนในศาลล่างนั้น จะมีกรอบของการพิจารณาคดีใหม่โดยศาลที่มีคำพิพากษาทำนองเดียวกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law รวมทั้งในกรณีอื่นๆ ที่นอกเหนือจากนั้นด้วย ในขณะที่ในประเทศอังกฤษซึ่งในปัจจุบันไม่ค่อยมีระบบลูกขุนในคดีแพ่งแล้วนั้น ปรากฏว่าได้กำหนดกรณีที่จะมีการพิจารณาคดีใหม่โดยศาลที่มีคำพิพากษาไว้เคร่งครัดกว่า

สำหรับในประเทศไทยในคดีแพ่งทั่วไป ได้กำหนดกรณีที่จะมีการพิจารณาพิพากษาคดีใหม่โดยศาลที่มีคำพิพากษาเฉพาะกรณีของคำพิพากษาโดยขาดนัดเท่านั้น ซึ่งการพิจารณาคดีขาดนัดนั้น เป็นการพิจารณาคดีแบบวิสามัญ คือ พิจารณาคดีลับหลังคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดทั้งขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณาคดี สืบพยานฝ่ายที่ไม่ขาดนัดไปฝ่ายเดียว แม้ว่ากฎหมายจะให้อำนาจศาลเรียกพยานมาสืบได้เองตามที่เห็นได้ว่าจำเป็น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 198 ทวิ วรรค 2 บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีตามวรรคหนึ่ง ศาลอาจสืบพยานเกี่ยวกับข้ออ้างของโจทก์หรือพยานหลักฐานอื่นไปฝ่ายเดียวตามที่เห็นว่าจำเป็นก็ได้ แต่ในคดีเกี่ยวกับสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัวหรือคดีพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ ให้ศาลสืบพยานหลักฐานโจทก์ไปฝ่ายเดียว และศาลอาจเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบได้เองตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม และมาตรา 206 วรรคหนึ่งและวรรคสอง บัญญัติว่า “คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะร้องต่อศาลให้วินิจฉัยชี้ขาดคดีให้ตนเป็นฝ่ายชนะโดยอาศัยเหตุแต่เพียงว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณานั้นหาได้ไม่ ให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีให้คู่ความที่มาศาลเป็นฝ่ายชนะต่อเมื่อศาลเห็นว่าข้ออ้างของคู่ความเชื่อว่านี้มีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมาย ในการนี้ศาลจะยกขึ้นอ้างโดยลำพัง ซึ่งข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนก็ได้

เพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีตามวรรคหนึ่งให้นำบทบัญญัติมาตรา 198 วรรคสองและวรรคสาม มาใช้บังคับแก่คดีของคุณความฝ่ายที่มาจากโดยอนุโลม” ในทางปฏิบัติก็ต้องเป็นเรื่องที่ปรากฏชัดแจ้งต่อศาลว่าคดีมีพิรุณผิดสังเกต หากเป็นการสืบพยานไม่ปรากฏเหตุชัดเจนแล้ว ศาลคงไม่เรียกมาสืบเอง และแม้จะมีการสืบพยานก็เป็นการสืบพยานไปฝ่ายเดียว โอกาสที่จะทำลายน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานไม่มีทางเกิดขึ้นได้ ซึ่งขัดกับหลักในการให้สิทธิต่อสู้คดีเต็มที่กฎหมายจึงได้ให้สิทธิผู้แพ้คดีโดยการขาดนัดโดยไม่ตั้งใจหรือมีเหตุผลสมควรมาร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ การขอให้พิจารณาคดีใหม่² มี 2 กรณีคือ การขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ ก่อนศาลมีคำพิพากษา มาตรา 206 วรรค 3 และขอให้พิจารณาคดีใหม่หลังจากศาลมีคำพิพากษา (มาตรา 199 จัดว่า มาตรา 199 เบญจ และมาตรา 207)

ส่วนในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law การที่ในสหรัฐอเมริกาได้มีการใช้ระบบลูกขุนในการตัดสินคดีแพ่งได้ก่อให้เกิดมีการขอให้พิจารณาคดีใหม่กันมาก ในประเทศอังกฤษ และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law อื่นที่ระบบลูกขุนไม่มีบทบาทในคดีแพ่งนั้น ปรากฏว่าการขอให้พิจารณาคดีใหม่เป็นไปได้โดยยากขึ้น ซึ่งสาเหตุต่างๆ ในการที่จะขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่มีกรณีดังต่อไปนี้³

(1) การค้นพบพยานหลักฐานใหม่ ไม่ใช่ทุกประเทศที่จะยอมรับให้มีการพิจารณาคดีใหม่ ในกรณีที่มีการค้นพบพยานหลักฐานใหม่ บางประเทศเห็นว่ากรณีดังกล่าวเป็นเรื่องสมควรที่จะให้ศาลสูงเป็นผู้พิจารณา ส่วนประเทศที่อนุญาตในกรณีดังกล่าวก็ได้กำหนดข้อจำกัดบางประการเพื่อป้องกันไม่ให้ศาลต้องมาเสียเวลาโดยไม่จำเป็นและเพื่อให้คำพิพากษาของศาลมีความมั่นคงแน่นอน

ข้อจำกัดหรือเงื่อนไขประการหนึ่ง คือ คุณความที่ขอให้พิจารณาต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าคุณความนั้นไม่สามารถจะทราบหรือได้มาซึ่งพยานหลักฐานใหม่นั้นในระหว่างที่ได้มีการพิจารณาก่อนที่จะมีการตัดสินคดี เงื่อนไขดังกล่าวนับว่าเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในระบบกฎหมาย Common Law ซึ่งมีการสืบพยานอย่างเข้มข้นต่อเนื่องกันไป โดยการดำเนินกระบวนการพิจารณาในลักษณะดังกล่าว คุณความจะต้องเสนอพยานหลักฐานที่ตนมีอยู่ทั้งหมดเข้ามาในคดี การที่จะได้รับอนุญาตให้เลื่อนการสืบพยานเป็นไปได้ยาก ดังนั้นคุณความจึงมีโอกาสน้อยมากที่จะค้นพบพยานหลักฐานใหม่ภายหลังจากที่การดำเนินการสืบพยานได้เริ่มต้นขึ้น ส่วนในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law นั้น เนื่องจากกระบวนการสืบพยานค้นหาข้อเท็จจริงนั้น มักจะกำหนดระยะเวลา

² สรุปความจาก จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1, (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2551), น.248-256.

³ Herzog E, *supra note 1*, pp. 22-23, อ้างใน วรรณชัย บุญบำรุง, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น.26-28.

ออกเป็นตอนๆ (episodic) ซึ่งอาจจะห่างกันเป็นสัปดาห์หรือเดือนโดยอาจมีการเสนอพยานหลักฐานกันได้ในช่วงระยะเวลาต่างๆ กัน เงื่อนไขดังกล่าวข้างต้น จึงไม่ค่อยจะเป็นเรื่องสำคัญเท่าใดนัก โดยคู่ความมีเวลาเพียงพอที่จะค้นพบหรือหาพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ทั้งหมด นอกจากนี้การพิจารณาอุทธรณ์ในศาลสูงยังสามารถรับฟังพยานหลักฐานใหม่ได้โดยตรง คู่ความจึงยังมีโอกาสมากขึ้นที่จะเสนอพยานหลักฐานใหม่ตราบเท่าที่การพิจารณาในชั้นอุทธรณ์ยังไม่เสร็จสิ้น แต่อย่างไรก็ตาม ในบางประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law ก็ได้กำหนดข้อจำกัดดังกล่าว เช่น ในประเทศอิตาลี คู่ความที่ขอให้พิจารณาคดีใหม่ต้องแสดงให้เห็นว่าการที่ตนไม่สามารถเสนอพยานหลักฐานใหม่ได้นั้น เกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือเป็นความผิดของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 395 และมาตรา 396) ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ก็ได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่า การที่ไม่สามารถเสนอพยานหลักฐานใหม่ก่อนศาลมีคำพิพากษาได้นั้น ไม่ได้เป็นความผิดของคู่ความฝ่ายนั้น

เงื่อนไขอีกประการหนึ่งซึ่งอาจเป็นเงื่อนไขที่ต้องประกอบกับเงื่อนไขที่ได้กล่าวข้างต้น หรืออาจจะเป็นเงื่อนไขเอกเทศต่างหากก็ได้ คือ พยานหลักฐานใหม่นั้นจะต้องมีความสำคัญเพียงพอที่จะทำให้การตัดสินใจต้องเปลี่ยนแปลงไป ในบางประเทศยังกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับประเภทของพยานหลักฐานใหม่ด้วย เช่น ในเยอรมันอนุญาตเฉพาะพยานหลักฐานใหม่ที่เป็นพยานเอกสารเท่านั้น เนื่องจากมีการห่วงกังวลเกี่ยวกับเรื่องการเบิกความเท็จของพยานบุคคล (perjury) (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเยอรมันมาตรา 579 และมาตรา 580) หรือในฝรั่งเศสอนุญาตเฉพาะพยานหลักฐานใหม่ที่เป็นพยานเอกสารที่คู่ความไม่สามารถที่จะค้นพบ (failed to disclose)

(2) คำพิพากษามีผิดพลาดเพราะพยานหลักฐานปลอมหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยไม่ชอบ (misconduct) เงื่อนไขบางประการที่กล่าวไว้ในส่วนที่เป็นเรื่องการค้นพบพยานหลักฐานใหม่นี้นำมาใช้บังคับกรณีนี้ด้วย เช่น ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law ข้อกล่าวอ้างดังกล่าวจะต้องมีผลเพียงพอต่อการเปลี่ยนแปลงผลตัดสินคดีด้วยและข้อกล่าวข้างต้นดังกล่าวจะต้องเป็นที่ยุติแล้ว เช่น มีการตัดสินคดีอาญาแล้วว่ามีกรกระทำผิดฐานปลอมเอกสาร ในขณะที่ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law การอ้างว่าพยานหลักฐานปลอมหรือไม่ถูกต้องก็เป็นการเพียงพอที่จะขอให้พิจารณาคดีใหม่โดยไม่ต้องมีคำพิพากษาเป็นที่ยุติในเรื่องนี้เสียก่อน

(3) ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยผิดพลาด (judicial improprieties) ศาลอาจเป็นผู้กระทำผิดอันทำให้คำพิพากษาผิดพลาดได้เช่นเดียวกับคู่ความ โดยได้กำหนดวิธีการทำนองเดียวกับกรณีที่คู่ความได้กระทำความผิดตามที่ได้กล่าวข้างต้น และได้กำหนดให้ศาลชั้นต้นอื่นเป็นผู้พิจารณาคดีใหม่แทนศาลที่ได้กระทำความผิดพลาดดังกล่าว

บางประเทศได้กำหนดให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดพลาดบางเรื่องเป็นเรื่องสำคัญที่จะขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ เช่น การที่คู่ความไม่สามารถดำเนินคดีด้วยตนเองไม่มีผู้แทนที่เหมาะสมดำเนินคดีแทน หรือการพิพากษาคดีไม่ครบตามคำขอหรือเกินคำขอ เป็นต้น

(4) การขอให้พิจารณาคดีใหม่โดยบุคคลอื่น ในฝรั่งเศสและประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law บุคคลอื่นนอกจากคู่ความในคดีเดิมอาจขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่ได้ซึ่งเรียกว่า “tierce opposition” หรือในอิตาลีเรียกว่า “opposizing di terzo”

ดังนั้นต่อไปนี้จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของการขอให้ศาลพิจารณาคดีพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่ในประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศเยอรมัน และประเทศฝรั่งเศส เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับ การขอให้ศาลพิจารณาคดีพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 ต่อไป

3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมายเป็นแบบระบบจารีตประเพณี (Common Law) ถือว่าคำพิพากษาเป็นกฎหมาย ระบบศาลเป็นระบบที่มีคณะลูกขุนและมีการแบ่งการพิจารณาคดีเป็นสองส่วน คือ ส่วนแรกจะเป็นการพิจารณาโดยคณะลูกขุนและส่วนที่สองจะเป็นการพิจารณาโดยศาล ทั้งนี้ในการพิจารณาของทั้งคณะลูกขุนและศาลย่อมเกิดความผิดพลาดเกิดขึ้นได้ และมีผลทำให้คำพิพากษานั้นผิดไปด้วย และเมื่อคำพิพากษาถือว่าเป็นกฎหมายแล้วหากมีความผิดพลาดเกิดขึ้นเกี่ยวกับคำพิพากษา คำพิพากษานั้นย่อมไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ ประชาชนไม่เคารพ เชื่อถือในการตัดสินของศาลได้

การขอพิจารณาคดีใหม่ในสหรัฐอเมริกาการขอพิจารณาใหม่ (new trial) ก็เป็นการกระทำภายหลังจากศาลได้มีคำพิพากษาแล้วเช่นกัน ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมของสหรัฐได้มีข้อกำหนดให้คู่ความฝ่ายที่ไม่พอใจเกี่ยวกับการพิจารณาคดีครั้งแรกในคดีแพ่งสามารถร้องขอพิจารณาคดีใหม่ได้⁴ ภายใต้ข้อบังคับแห่ง federal rule of civil procedure 59⁵ การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งใน

⁴ Jack H. Friedenthal, Marry Kay Kane, Arthur R. Miller. (199), Civill procedure, (3 thed), p.573.

⁵ Rule 59. New Trial; Altering or Amending a judgment

(a) In General.

(1) Grounds for New Trial.

The court may, on motion, grant a new trial on all or some of the issues and to any party as follows:

(A) after a jury trial, for any reason for which a new trial has heretofore been granted in an action at law in federal court; or

ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แบ่งเป็นการไต่สวน ก่อนการดำเนินกระบวนการพิจารณา และในชั้นสืบพยาน ชั้นนี้เองอาจมีคณะลูกขุนหรือไม่ก็ได้ ดังนั้นการขอพิจารณาคดีใหม่มีการกำหนดเงื่อนไขไว้ดังนี้⁶

(1) เหตุผลในการขอพิจารณาคดีใหม่

ในการขอพิจารณาคดีใหม่อาจเป็นการอนุญาตให้พิจารณาใหม่ทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ โดยอาจเกิดขึ้นในกรณีที่มีการพิจารณาของลูกขุนหรือกรณีเกิดจากการพิจารณาคดีโดยปราศจากลูกขุน

(B) after a nonjury trial, for any reason for which a rehearing has heretofore been granted in a suit in equity in federal court.

(2) Further Action After a Nonjury Trial.

After a nonjury trial, the court may, on motion for a new trial, open the judgment if one has been entered, take additional testimony, amend findings of fact and conclusions of law or make new ones, and direct the entry of a new judgment.

(b) Time to File a Motion for a New Trial.

A motion for a new trial must be filed no later than 28 days after the entry of judgment.

(c) Time to Serve Affidavits.

When a motion for a new trial is based on affidavits, they must be filed with the motion. The opposing party has 14 days after being served to file opposing affidavits.

(d) New Trial on the Court Initiative or for Reasons Not in the Motion. No later than 28 days after the entry of judgment, the court, on its own, may order a new trial for any reason that would justify granting one on a party motion. After giving the parties notice and an opportunity to be heard, the court may grant a timely motion for a new trial for a reason not stated in the motion. In either event, the court must specify the reasons in its order.

(e) Motion to Alter or Amend a Judgment.

A motion to alter or amend a judgment must be filed no later than 28 days after the entry of the judgment.

⁶Cornell Law School. Retrieved 1 August 2009, from <http://www.law.cornell.edu/rules/frcp/Rule59.thm>.

การขอพิจารณาคดีใหม่อาจเกิดจากกรณีการพิจารณาวินิจฉัยโดยคณะลูกขุนหรือกรณีภายหลังจากคณะลูกขุนได้วินิจฉัยแล้วและมีการพบพยานหลักฐานใหม่อันเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ยุติไปแล้ว อันมีผลต่อการพิพากษาใหม่⁷ ตาม federal rule 59 ซึ่งการค้นพบพยานหลักฐานใหม่อันจะเป็นเหตุผลสำหรับการขอพิจารณาคดีใหม่ได้นั้นจะต้องเป็นพยานหลักฐานที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในเวลาพิจารณา เช่น คดี Marshall's U.s. Auto Supply, Inc V. Cashman (1940) ว่าการขอพิจารณาคดีใหม่โดยอาศัยเหตุเรื่องพยานหลักฐานใหม่ต้องแสดงให้เห็นว่าพยานหลักฐานไม่เคยปรากฏมาก่อนและพยานนั้นเป็นสาระสำคัญทำให้คดีเปลี่ยนแปลงไป เมื่อคดีนี้พยานหลักฐานที่เสนอต่อศาลเป็นพยานหลักฐานใหม่ ศาลยอมอนุญาตให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ได้ ทั้งนี้ผู้พิพากษาไม่มีอำนาจประเมินค่าพยานหลักฐานใหม่ด้วยตนเองแต่ต้องตัดสินโดยถือตามความเห็นของลูกขุน⁸

ก. ระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่ คำร้องขอพิจารณาคดีใหม่ต้องยื่นไม่เกินยี่สิบแปดวันนับแต่มีคำพิพากษา

ข. ระยะเวลาในการทำคำร้องคัดค้าน คู่ความฝ่ายที่ยื่นคำขอพิจารณาคดีใหม่ต้องทำเป็นหนังสือ คู่ความฝ่ายตรงข้ามต้องยื่นคำคัดค้านภายในสิบสี่วันนับแต่ได้รับคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่

สำหรับกระบวนการขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่มีลูกขุนเป็นสิทธิของคู่ความที่กฎหมายให้สิทธิไว้ ซึ่งอาจเกิดจากลูกขุนพิจารณาข้อเท็จจริงผิดพลาด ซึ่งไม่อาจแก้ไขได้โดยทางอื่นด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงบัญญัติขึ้นเพื่อเป็นแนวทางแก้ไขโดยยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่ง แต่ในกรณีที่การพิจารณาโดยไม่มีลูกขุนศาลจะมีคำสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ได้เฉพาะปรากฏข้อผิดพลาดที่ส่งผลต่อความยุติธรรมเท่านั้น

ดังนั้น การพิจารณาคดีใหม่ในประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถกระทำโดยการยื่นคำร้องต่อศาลที่มีคำพิพากษาโดยเป็นดุลยพินิจของศาลในการกลั่นกรองว่าความผิดพลาดนั้นกระทบต่อความยุติธรรมหรือไม่ หากกระทบต่อความยุติธรรมแล้วศาลก็จะอนุญาต

⁷ After a nonjury trial, the court may, on motion for a new trial, open the judgment if one has been entered, take additional testimony, amend findings of fact and conclusions of law or make new ones, and direct the entry of a new judgment.

⁸ Peter E. Heroz and Delmar Karlen, "Attack on Judicial Decision, Decision", in Civil Procedure, Vol. 16 : International Encyclopedial of Comparative Law ed., International Association of leage Science, (Hague, Boston, London : Martinus nijghof, 1984), p.22.

3.2 ประเทศอังกฤษ

เมื่อคู่ความไม่พอใจคำพิพากษา คู่ความสามารถขอพิจารณาคดีใหม่ได้ แต่การพิจารณาคดีใหม่จะเป็นการพิจารณาคดีอีกครั้งหนึ่งในศาลชั้นต้น ซึ่งการพิจารณาคดีใหม่ก็จะต้องทำเป็นคำขอต่อศาลอุทธรณ์ภายใน 6 สัปดาห์นับตั้งแต่ศาลชั้นต้นพิพากษาและศาลจะพิจารณาคำขอเช่นเดียวกับอุทธรณ์ ศาลจะอนุญาตให้มีการพิจารณาคดีใหม่ในกรณีดังต่อไปนี้

1. ความไม่ยุติธรรมเกิดขึ้นจากการที่ศาลแนะนำลูกขุนผิด หรือรับหรือปฏิเสธพยานหลักฐานโดยมิชอบ⁹
2. คำตัดสินของลูกขุนปราศจากเหตุผล แต่ถ้าไม่มีคำขอให้ยกคำตัดสินดังกล่าวก็จะไม่ให้มีการพิจารณาคดีใหม่ เว้นแต่จะเป็นการนำมาซึ่งความอยุติธรรม
3. คำตัดสินของลูกขุนขัดต่อพยานหลักฐาน¹⁰
4. โดยความยินยอมของคู่ความทั้งสองฝ่ายให้ศาลอุทธรณ์กำหนดค่าเสียหายให้ใหม่ในคดีที่พิจารณาโดยมีลูกขุนและมีการกำหนดค่าเสียหายน้อยหรือมากเกินไป¹¹ แต่ถ้าเป็นคดีที่ไม่ได้พิจารณาโดยมีลูกขุนไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากคู่ความ
5. โดยมีความผิดพลาดหรือผิดพลาด¹² การประนีประนอมยอมความโดยไม่มีอำนาจ¹³
6. ในกรณีที่คดีที่พิจารณาโดยไม่มีเวลานานพอที่จะพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงและสืบพยานอย่างเพียงพอ¹⁴

ในกรณีที่มีคำขอพิจารณาใหม่ ศาลอุทธรณ์มีอำนาจเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ โดยอาจพิจารณาวินิจฉัยข้อเท็จจริงและพิพากษาใหม่ภายใต้กฎเกณฑ์ยอมรับพยานหลักฐานใหม่ แต่ถ้าสามารถวินิจฉัยได้จากพยานหลักฐานที่มีอยู่แล้ว ศาลอุทธรณ์ก็จะวินิจฉัยและพิพากษาแทนที่จะให้มีการพิจารณาใหม่¹⁵ ในกรณีที่มีการพิจารณาใหม่ก็จะมีพิจารณาคดีใหม่ในศาลล่างโดยลูกขุนชุดใหม่

⁹ The Rule of Supreme Court, order 39, rule 6.

¹⁰ Met.Ry. Co. V. Wright, (1886).

¹¹ Watt V. Watt, (1905)

¹² คดี Stokes V. Latham, (1888)

¹³ คดี Isaacs V. Evans, (1900)

¹⁴ คดี HyppolyteSohn V. Kilsby, Times Newspaper, (1914)

¹⁵ คดี Winterbotham& Co. V. Sibthorp& Co., (1918).

การค้นพบพยานหลักฐานใหม่ในประเทศอังกฤษนั้น การรับฟังพยานหลักฐานใหม่สามารถทำได้ โดยถือว่าเป็นข้อยกเว้นของหลักทั่วไป โดยศาลมีอำนาจที่จะรับฟังพยานหลักฐานใหม่ได้ ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขว่า ศาลจะต้องพอใจว่าพยานหลักฐานนั้นน่าเชื่อถือ ซึ่งถ้าศาลชั้นต้นได้รับฟังพยานหลักฐานนี้แล้วก็ไม่มีความจำเป็นใดๆ ที่คู่ความจะต้องอุทธรณ์มายังศาลอุทธรณ์ และจะต้องมีเหตุผลอันสมควรที่สามารถอธิบายให้ศาลพอใจได้ว่าเหตุใดจึงมิได้อ้างพยานหลักฐานนี้เสียในศาลชั้นต้น แต่ทั้งนี้พยานหลักฐานนั้นจะต้องเป็นประเด็นโดยตรงในการพิจารณาคดีนั้นด้วย¹⁶ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลก็จะรับฟังพยานหลักฐานใหม่โดยนำมาพิจารณาอีกครั้ง

3.3 ประเทศเยอรมัน

บทบัญญัติเกี่ยวกับการขอพิจารณาคดีใหม่ในบรรพสี่ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเยอรมัน (ZPO) ได้แยกการฟ้องร้องขอพิจารณาคดีใหม่ (wiederaufnahme) เป็นสองประเภท¹⁷ คือ

3.3.1 การฟ้องขอให้ศาลแสดงความเป็นโมฆะของคำพิพากษา (nichtigkeitsklage)

สำหรับการฟ้องคดีต่อศาล เพื่อให้ศาลแสดงความเป็นโมฆะของคำพิพากษา กรณีดังกล่าวใช้กับคดีที่มีการฝ่าฝืนกฎหมายวิธีพิจารณาที่ร้ายแรงตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 579 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเยอรมัน (ZPO) ดังต่อไปนี้

(1) กรณีตุลาการที่ทำคำพิพากษาที่ถูกโต้แย้ง ไม่ได้ออกพิจารณาตามจำนวนที่ระบุหรือไม่ครบองค์คณะที่ทำการตัดสิน

(2) กรณีตุลาการในองค์คณะคนหนึ่งคนใดนั้นขาดคุณสมบัติตามกฎหมายที่จะเป็นตุลาการมีส่วนร่วมในการตัดสิน

(3) กรณีตุลาการในองค์คณะ ถูกยื่นคำร้องขอปลดจากการเป็นตุลาการที่มีส่วนร่วมในการตัดสินคดีเนื่องจากเกรงว่าจะมีอคติ และคำร้องขอปลดตุลาการนั้นได้รับการวินิจฉัยแล้วว่า มีเหตุอันสมควร

(4) คู่ความไม่มีผู้แทนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามที่กฎหมายกำหนด เว้นแต่ได้ให้ความเห็นชอบกับการดำเนินคดีโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายแล้ว

¹⁶ ชินานนท์ วงศ์วีระชัย, “การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ตามระบบคอมมอนลอว์ และซีวิลลอว์,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), น.96-98.

¹⁷ E.J.Cohn, *Manual of German Volume 2*, (London : The British Institute of International and Comparative Law, 1971), pp.235-236.

กรณีข้อ (1) และ (3) จะไม่สามารถยื่นคำร้องขอลบล้างกระบวนการพิจารณาได้ หากสามารถทำการเยียวยาทางกฎหมายในศาลสูง เช่น การอุทธรณ์

ในกรณีการยื่นร้องขอให้กระบวนการพิจารณาเป็นโมฆะ (nichtigkeitsklage) เหล่านี้ ไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่มีการฝ่าฝืนนั้นมีผลต่อคดีหรือไม่

3.3.2 การฟ้องเพื่อรื้อฟื้นกระบวนการพิจารณาใหม่ (restitutionsklage)

ส่วนการรื้อฟื้นกระบวนการพิจารณาใหม่ใช้กับคดีที่เป็นผลจากการกระทำผิดอาญา โดยคู่ความ พยาน หรือผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่ง ทำให้ศาลได้รับค่าแถลงข้อเท็จจริงที่ไม่ตรงความจริง หรือกรณีที่ตุลาการที่ทำการพิจารณาคดีของศาลเองมีความผิดอาญาจากการฝ่าฝืนกฎหมาย หรือกรณีที่ข้อบกพร่องที่สงสัยนั้นมีประโยชน์ในการนำกระบวนการพิจารณาที่ทำคำพิพากษามาพิจารณาอีกครั้ง ตามที่บัญญัติในมาตรา 580 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเยอรมัน (ZPO) โดยมีเหตุแห่งการขอรื้อฟื้นกระบวนการพิจารณาดังต่อไปนี้

(1) คู่กรณีอีกฝ่ายในคดีได้สาบานในคำให้การของตน ซึ่งต่อมาคำให้การที่ศาลได้ใช้เป็นหลักฐานในคำพิพากษานั้น ปรากฏว่าเป็นคำให้การเท็จ

(2) เอกสารซึ่งใช้เป็นฐานในการทำคำพิพากษานั้นถูกทำปลอมขึ้น หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงโดยบุคคลที่ไม่มีอำนาจ

(3) คำพิพากษานั้นได้ออกโดยอาศัยคำให้การของพยาน หรือความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญ แต่พยานหรือพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นได้กระทำความผิดฐานให้การเท็จ

(4) คำพิพากษานั้นเกิดขึ้น หรือเป็นผลมาจากการกระทำความผิดอาญาของผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้รับมอบอำนาจของคู่กรณีอีกฝ่าย เช่น เกิดจากการข่มขู่ หรือการให้สินบน

(5) คำพิพากษานั้นได้ออกโดยผู้พิพากษาที่ได้กระทำความผิดอาญาต่อตำแหน่งหน้าที่ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาท เช่น การรับสินบนจากคู่กรณีอีกฝ่าย เป็นต้น

(6) คำพิพากษาของศาลใดๆ ที่ทำคำพิพากษาที่ถูกโต้แย้งได้ถูกกลับโดยคำพิพากษาของศาลสูง

(7) กรณีที่บุคคลที่ต้องการขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่

กรณีที่หนึ่งพบคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วในเหตุเดียวกัน และคำพิพากษาดังกล่าวอาจนำไปสู่การวินิจฉัยคดีใหม่ที่เป็นประโยชน์แก่ตน

กรณีที่สองพบบันทึกหรือเอกสารอื่น ซึ่งเอกสารดังกล่าวอาจนำไปสู่การวินิจฉัยคดีใหม่ที่เป็นประโยชน์แก่ตน

(8) กรณีที่ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปได้มีการวินิจฉัยว่า มีการกระทำที่ฝ่าฝืนอนุสัญญายุโรปเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และคำพิพากษานั้นมีฐานมาจากการกระทำที่ฝ่าฝืนดังกล่าว

ในกรณีที่เกี่ยวพันกับการกระทำผิดทางอาญา จะไม่สามารถรื้อฟื้นกระบวนการพิจารณาได้ หากไม่มีการพิสูจน์ว่ากระทำผิดจริง ยกเว้นกรณีที่กระบวนการพิจารณาอาญาไม่สามารถทำได้นอกเหนือจากเหตุขาดพยานหลักฐาน โดยในทางปฏิบัติเหตุสำคัญที่สุด คือ คู่ความพบหรือสามารถใช้เอกสารที่ไม่อาจนำเข้ามาได้ในระหว่างกระบวนการพิจารณาก่อนหน้า หากเอกสารนั้นมีผลนำไปสู่การวินิจฉัยที่เป็นประโยชน์แก่ตน การฟ้องเพื่อรื้อฟื้นกระบวนการพิจารณาใหม่ (restitutionsklage) นั้นจะรับฟังได้เฉพาะแต่เมื่อคู่ความไม่สามารถใช้เหตุแห่งการพิจารณาคดีใหม่นั้นในระหว่างการพิจารณาก่อนหน้าได้¹⁸ และต้องไม่ได้เกิดจากความประมาทเลินเล่อใดๆ ของคู่ความหรือตัวแทนในกระบวนการพิจารณาของคู่ความ รวมถึงทนายความในขณะนั้นด้วย แม้จะเป็นการประมาทเลินเล่อเพียงเล็กน้อยก็ตาม

การร้องขอให้กระบวนการพิจารณาเป็นโมฆะหรือร้องให้รื้อฟื้นกระบวนการพิจารณาอาจยื่นโดยผู้แทนของประโยชน์สาธารณะได้เช่นเดียวกับการยื่นโดยคู่ความอื่นๆ โดยยื่นในศาลที่ได้แย้งคำพิพากษา ซึ่งในกฎหมายเยอรมันได้กำหนดเขตอำนาจเฉพาะสำหรับการฟ้องขอให้ศาลแสดงความเป็นโมฆะของคำพิพากษา หรือการฟ้องเพื่อรื้อฟื้นกระบวนการพิจารณา ได้แก่ ศาลที่ทำคำพิพากษาในศาลชั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์ ในกรณีที่คำพิพากษานั้นมีการอุทธรณ์ และหากการยื่นคำขอนั้นเพื่อโต้แย้งคำสั่งบังคับคดี ให้ขอเฉพาะที่ศาลซึ่งมีอำนาจในการสั่งบังคับคดี¹⁹

โดยระยะเวลาที่ยื่นคำขอต้องยื่นภายในหนึ่งเดือนนับแต่รู้เหตุแห่งการยื่นนั้น และจะไม่สามารถยื่นคำร้องใดๆ ได้หลังจากสิ้นระยะเวลาห้าปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่จะไม่ใช้บังคับกับการฟ้องขอให้ศาลแสดงความเป็นโมฆะของคำพิพากษา ในกรณีขาดผู้แทนในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ระยะเวลาในการยื่นคำร้องให้เริ่มวันที่คำพิพากษาได้ส่งไปถึงคู่ความ และหากเป็นคู่ความที่ไร้ความสามารถ ให้เริ่มนับวันที่คำพิพากษาได้ส่งไปถึงผู้แทนตามกฎหมาย²⁰

การดำเนินการยื่นคำร้องต้องระบุถึงคำพิพากษาที่โต้แย้ง ข้อเท็จจริงและเหตุการณ์อื่นใดที่ใช้เป็นฐานในการยื่นนั้น คำขอที่ต้องการให้ศาลเยียวยาจากคำพิพากษาที่ถูกโต้แย้ง และคำตัดสินอื่นที่ได้อ้างอิง และในการตรวจสอบคำร้องให้ศาลพิจารณาการรับฟังได้จากคำร้อง เมื่อมีการยื่นคำร้องเข้ามาและหากเห็นว่าสามารถรับฟังได้ จะมีการรื้อฟื้นคดีใหม่อีกครั้ง โดยศาลจะ

¹⁸ มาตรา 582 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเยอรมัน (ZPO)

¹⁹ มาตรา 584 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเยอรมัน (ZPO)

²⁰ มาตรา 586 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเยอรมัน (ZPO)

ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีใหม่หรือศาลอาจกำหนดเหตุแห่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีใหม่และนำเหตุแห่งการร้องให้หรือฟื้นกระบวนการพิจารณามาพิจารณาและตัดสินก่อนในการพิจารณาประเด็นหลัก²¹ โดยให้ศาลดำเนินการตามวิธีพิจารณาเช่นเดียวกันคำร้องอื่นๆ และตัดสินเกี่ยวกับข้อพิพาทคู่ความมีสิทธิเช่นเดียวกับคดีอื่นในการคัดค้านคำตัดสินและคำพิพากษาไปยังศาลสูง²²

3.4 ประเทศฝรั่งเศส

ในประเทศฝรั่งเศส เมื่อคู่ความฝ่ายใดเห็นว่าตนได้รับความเสียหายจากคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ก็อาจที่จะยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นต่อศาลอุทธรณ์ได้ ซึ่งในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศฝรั่งเศสเองก็ได้มีข้อจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์เช่นเดียวกับของไทย คือการต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงสำหรับคดีที่มีทุนทรัพย์เล็กน้อย แต่เมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้นอันอาจเกิดจากตัวผู้พิพากษา การดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือการรับฟังพยานหลักฐาน ซึ่งต่อมาได้มีคำพิพากษาและเป็นที่สุดแล้ว จึงได้มีการพบเห็นความผิดพลาดดังกล่าว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเพิกถอนคำพิพากษา แต่การเพิกถอนคำพิพากษาในประเทศฝรั่งเศสเป็นการขอพิจารณาคดีใหม่ เพื่อเพิกถอนคำพิพากษาที่ทำให้เกิดกระบวนการพิจารณาขึ้นภายหลังศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว โดยการขอพิจารณาคดีใหม่กระทำขึ้นเพื่อให้มีคำตัดสินใหม่ซึ่งเป็นการเพิกถอนคำพิพากษาเดิม²³

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส มาตรา 593 กำหนดว่า การขอพิจารณาคดีใหม่เป็นการเพิกถอนคำพิพากษาที่เป็นที่สุดตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (res judicata) การขอพิจารณาคดีใหม่ตามมาตรา 595 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส กำหนดเหตุที่จะขอพิจารณาคดีใหม่ไว้ แต่ทั้งนี้เนื่องจากการขอพิจารณาคดีใหม่เป็นการกระทบกระเทือนต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (res judicata) อย่างมากจึงสมควรที่จะมีกำหนดเวลาไว้และเหตุบางประการให้พิจารณาคดีใหม่ได้

ประเทศฝรั่งเศส ได้กำหนดในส่วนของกรขอหรือฟื้นคดีแพ่งขึ้นพิจารณาใหม่ (le recours en revision) ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 593 ถึงมาตรา 603 โดยในกฎหมายฝรั่งเศสกำหนดให้บุคคลที่จะร้องขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่ได้ต้องเป็นคู่ความหรือผู้แทนของผู้ที่มี

²¹ มาตรา 590 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเยอรมัน (ZPO)

²² มาตรา 591 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเยอรมัน (ZPO)

²³ Mauro CAPELLETETTL. (1989), *The Judicial Process in Comparative Perspective*,

ส่วนได้เสียในคำพิพากษาในคดีที่ต้องการขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่ อาจให้มีการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นใหม่ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งตามมาตรา 593 บัญญัติว่า การขอพิจารณาคดีใหม่มุ่งที่จะเพิกถอนคำพิพากษาที่คำพิพากษานั้นจะกลายเป็นที่สุดตามหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (res judicata) โดยมีเงื่อนไขในการขอพิจารณาคดีใหม่ ดังนี้

(1) บุคคลที่มีสิทธิ

บุคคลผู้มีสิทธิในการร้องขอนี้บุคคลนั้นต้องเป็นคู่ความในคดีหรือผู้แทนของผู้มีส่วนได้เสียในคำพิพากษา²⁴

(2) เหตุแห่งการขอพิจารณาคดีใหม่

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 595²⁵ ได้กำหนดว่า กรณีที่จะมีการขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่จะต้องปรากฏเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้²⁶

ก. เมื่อปรากฏภายหลังจากมีคำพิพากษาศาลแล้ว ศาลได้มีคำพิพากษาไปโดยกลฉ้อฉลของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและคำพิพากษานั้นเป็นประโยชน์แก่คู่ความฝ่ายที่ฉ้อฉลนั้น

²⁴ **Code Civil Procedure Article 594** Only the persons who were parties to or represented in relation to the judgement may request the revision.

²⁵ **Code Civil Procedure Article 595** The motion for revision will be available only on the following grounds:

1. if it has come to light, subsequent to judgment, that the decision has been obtained by fraud on behalf of the party in whose favour it was rendered;
2. if, since the judgment, decisive documents that have been withheld by the act of another party have been discovered;
3. if it has been adjudicated on documents that, since the judgment, have been acknowledged or judicially declared to be false;
4. if it has been adjudicated on affidavits, testimonies or oaths, since the judgment, have been judicially declared false.

In all these cases, the motion will be admissible only if its originator has not been able, without any fault on his behalf, to raise the ground on which he relies before that the judgment has become res judicata.

²⁶ ธนกร วรปรัชญากุล, “เรื่องระบบศาลยุติธรรมและการขอให้มีการทบทวนคำพิพากษาของศาลในประเทศฝรั่งเศส,” อุลพาน, น.62 (มกราคม-เมษายน, 2547),

ข. มีการได้พยานหลักฐานสำคัญในคดีกลับคืนมาจากคู่ความจากฝ่ายหนึ่งที่ยึดถือไว้ ภายหลังศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว

ค. ได้มีการพิพากษาคดีไปโดยอาศัยพยานหลักฐานที่ศาลได้วินิจฉัยหรือที่ได้ทราบใน ภายหลังจากมีคำพิพากษาไปแล้วว่าเป็นพยานหลักฐานที่ทำปลอมขึ้น

ง. ได้มีการพิพากษาคดีมีไปโดยอาศัยคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรหรือคำให้การ ด้วยวาจาที่ศาลได้มีคำวินิจฉัยในภายหลังจากที่ได้มีคำพิพากษาไปแล้วว่าเป็นเท็จ

(3) ระยะเวลาในการขอ

ในการร้องขอพิจารณาคดีใหม่นี้ต้องกระทำภายในกำหนดเวลาสองเดือนนับจากวันที่ คู่ความทราบเหตุที่จะร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้²⁷ และเมื่อคู่ความได้ร้องขอให้มีการพิจารณาคดี ใหม่ในคดีใดแล้วจะมาร้องขอให้พิจารณาคดีนั้นใหม่อีกไม่ได้ เว้นแต่จะมีการค้นพบเหตุที่จะมีการร้อง ขอให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ในภายหลัง

หากเป็นกรณีที่บุคคลภายนอกร้องขอเพิกถอนคำพิพากษาแล้ว ระยะเวลาดังกล่าว กฎหมายกำหนดระยะเวลาถึงสามสิบปี หรือกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น²⁸ ทั้งนี้ในการขอพิจารณา คดีใหม่นั้น คดีที่ขอพิจารณาใหม่ได้ต้องเป็นคดีที่ถึงที่สุดแล้ว คำพิพากษาที่เกิดจากการขอพิจารณาคดี ใหม่จึงต้องเป็นกรณีที่ไม่อาจอุทธรณ์ฎีกาได้ แต่อาจขอพิจารณาคดีใหม่ได้อีก โดยอาศัยเหตุอย่างอื่นที่ ตามกฎหมายกำหนดไว้

3.5 การขอให้ศาลพิจารณาคดีพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่ ตามพระราชบัญญัติรื้อฟื้น คดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

เป็นกรณีที่รัฐได้ยอมรับว่า มีความผิดพลาดหรือบกพร่องในกระบวนการยุติธรรมอัน เนื่องมาจากความผิดพลาดในการสืบสวน สอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐาน การพิสูจน์พยาน การ

²⁷ **Code Civil Procedure Article 596** The time-limit for a motion for revision is two months.

It shall run as from the date on which the party is aware of the grounds for the revision upon which he relies.

²⁸ **Code Civil Procedure Article 586** (Decree n 81-500 of 12 May 1981, Article 27, official Journal of 14 May 1981 amendment JORF of 21 May 1981) Third party proceedings are available as a main issue for thirty years as from the judgment unless otherwise provided by the law.

ทุจริต การไม่มีความรู้เพียงพอและอื่นๆ ส่งผลให้ผู้บริสุทธิ์ต้องรับโทษ ผู้กระทำผิดลอยนวล รัฐจึงมีมาตรการในการแก้ไข บรรเทาผลร้ายที่เกิดจากการผิดพลาดหรือบกพร่องในกระบวนการยุติธรรม เช่น การอภัยโทษ การนิรโทษกรรม การล้างมลทิน ซึ่งมีวิธีการและการแก้ไขที่ต่างกัน แต่มาตรการต่างๆ เหล่านี้มีได้มีเพื่อการแก้ไขความผิดพลาดหรือบกพร่องในกระบวนการยุติธรรมโดยตรง ดังนั้นจึงมีอาจแก้ปัญหาได้ตรงเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ ประเทศไทยและหลายๆ ประเทศจึงบัญญัติกฎหมายเพื่อแก้ไขความผิดพลาดหรือบกพร่องในกระบวนการยุติธรรมโดยตรง เพื่อจะเยียวยาปกป้องชื่อเสียงเกียรติยศ และในทางกลับกันก็สามารถนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ กฎหมายดังกล่าวคือกฎหมายการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่²⁹ เป็นวิธีการแก้ไขผลของคำพิพากษาซึ่งถึงที่สุดแล้ว แม้จะกระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาและกระทบต่อความเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ซึ่งถือว่าคำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้วมีความแน่นอนและไม่มีพยานหลักฐานใดที่จะมีผลให้เปลี่ยนแปลงได้ แต่อย่างไรก็ตามแม้คำพิพากษาจะถึงที่สุดแล้ว แต่เมื่อกระบวนการพิจารณานั้นมีการพิจารณาที่ผิดพลาดอันเนื่องมาจากพยานหลักฐานที่เป็นเท็จ หรือขาดความน่าเชื่อถือ รัฐก็มีอาจปล่อยให้บุคคลใดรับผลร้ายจากสิ่งที่ตนมิได้ก่อขึ้นได้ ดังนั้นเพื่อให้คำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้วมีความศักดิ์สิทธิ์และแน่นอน และหากมีความผิดพลาดหรือบกพร่องซึ่งอาจแก้ไขได้นั้น จึงต้องกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการที่จำกัด เพื่อมิให้การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ทำได้โดยง่ายหรือเป็นการประวิงคดีซึ่งจะกระทบกระเทือนต่อกระบวนการยุติธรรม

สำหรับประเทศไทย แต่เดิมนั้นได้มีการบัญญัติให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ไม่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายพิเศษอื่นใด จึงไม่มีช่องทางที่จำเลยผู้บริสุทธิ์จะได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริงได้ นอกจากการขอพระราชทานอภัยโทษแต่ผลของการอภัยโทษหาได้ทำให้ความผิดถูกลบล้างไปแต่ประการใดไม่ ส่วนการออกกฎหมายนิรโทษกรรมก็พิจารณาให้แต่การกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การปกครอง ซึ่งไม่เคยปรากฏว่ารัฐได้ออกกฎหมายนิรโทษกรรมให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์เป็นการเฉพาะตัวแม้แต่รายเดียว ส่วนการออกกฎหมายล้างมลทินมักจะกระทำในโอกาสสำคัญของบ้านเมืองและผู้ที่จะได้รับการล้างมลทินจะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเงื่อนไขของกฎหมาย ซึ่งมาตรการเหล่านี้มีได้มีไว้เพื่อนำมาใช้แก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมได้อย่างตรงเป้าหมาย จำเลยผู้บริสุทธิ์จึงไม่ได้รับการแก้ไขให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมได้อย่างสมบูรณ์ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นผลของคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพโดยตรงของคู่ความในคดี โดยเฉพาะสิทธิใน

²⁹ คณิน วงศ์ใหญ่, “ปัญหาในการตีความ “พยานหลักฐานใหม่” ศึกษาเปรียบเทียบการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่กับการสอบสวนซ้ำ,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น.56.

ชีวิตและร่างกายของบุคคล ความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงอาจเกิดขึ้นได้โดยการที่ศาลอาจมีคำพิพากษาในลักษณะที่เป็นโทษแก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ ซึ่งผลจากการมีคำพิพากษาของศาลอาญาที่ผิดพลาดย่อมเป็นการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของคู่ความโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ เมื่อศาลมีหน้าที่ต้องใช้อำนาจตุลาการให้เป็นไปตามหลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและหลักความชอบด้วยกฎหมาย จึงไม่อาจปฏิเสธเพื่อปิดความรับผิดชอบจากการใช้อำนาจตุลาการที่ผิดพลาดของตนได้ โดยทั่วไปในนิติรัฐจึงกำหนดให้มีการคุ้มครองสิทธิในทางศาลของคู่ความในคดีอาญาด้วยการให้มีการร้องขอหรือฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เพื่อแก้ไขคำพิพากษาของศาลที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของคู่ความในคดี³⁰ ส่วนหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการใช้สิทธิดังกล่าวย่อมเป็นไปตามระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ ซึ่งมีหลักการร่วมกันประการหนึ่ง คือ การใช้สิทธิดังกล่าวนี้กฎหมายจะมีการกำหนดไว้อย่างจำกัดและรัดกุม ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กระทบกระเทือนต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาน้อยที่สุดนั่นเอง

หลักเกณฑ์การร้องฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่เป็นตามพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 เป็นการนำคดีอาญาซึ่งถึงที่สุดไปแล้วมาพิจารณาใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยเป็นอำนาจของศาลที่จะลงไปทบทวนในเนื้อหาเพื่อพิสูจน์กันอีกครั้งหนึ่งว่าผู้ที่ถูกลงโทษทางอาญาในขณะนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ซึ่งการร้องฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ กระทำได้เฉพาะในทางที่เป็นคุณแก่จำเลยเท่านั้นและภายใต้หลักเกณฑ์ดังนี้

1. คดีที่จะขอให้รื้อฟื้นขึ้นใหม่

ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 5 กำหนดว่า “คดีที่จะขอให้รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่จะต้องเป็นคดีอาญาที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลต้องรับโทษอาญา” โดยจะเป็นคดีอาญาที่พิพากษาโดยศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลต้องรับโทษอาญา โดยจะเป็นคดีอาญาที่พิพากษาโดยศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม เช่น ศาลแขวง ศาลอาญา ศาลอาญาธนบุรี ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาหรือศาลตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเด็กและเยาวชน หรือศาลตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารก็ได้ แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีการเมืองซึ่งได้แก่ กรณีที่ผู้ที่ถูกคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติให้ถูกลงโทษทางอาญา โดยมีได้ผ่านการพิจารณาของศาล หรือผู้ที่ถูกลงโทษทางอาญาตามคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเช่นเดียวกัน เพราะแม้จะถูกลงโทษทางอาญาแต่มิได้ถูกลงโทษโดยคำพิพากษาของศาล นอกจากนั้นคดีที่จะขอให้รื้อฟื้นขึ้นมาพิจารณาใหม่สามารถกระทำได้ไม่ว่าคดีเดิมซึ่งถึงที่สุดแล้วนั้น จำเลยต้องคำพิพากษาลงโทษอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม กล่าวคือ โทษตามประมวลกฎหมายอาญา

³⁰ สันต สจฺริตกุล, “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), น.66.

มาตรา 18 ไม่ว่าจะ เป็นโทษประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ หรือริบทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใด และ จำต้องได้มีการบังคับโทษตามคำพิพากษาแล้วจึงจะขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ แต่ถ้าคดี เดิมมิได้มีการลงโทษเนื่องจากกรณีมีเหตุยกเว้นโทษ หรือมีการรอกการลงโทษจำคุกโดยมิได้กำหนดโทษ ปรับด้วย เช่นนี้ก็จะมาขอให้รื้อฟื้นคดีนั้นไม่ได้

2. บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่³¹ ได้แก่

(1) บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

(2) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึง ที่สุดนั้นเป็นผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถ

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดย คำพิพากษาถึงที่สุด

(4) บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึง ที่สุด ซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้องหรือ

3. คำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่จะต้องยื่นภายในระยะเวลาที่กฎหมาย กำหนด³² โดยให้ยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ภายในหนึ่งปี นับแต่วันที่ปรากฏ ข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุที่จะขอรื้อฟื้นคดีได้ หรือภายในสิบปีนับแต่คำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด เว้นแต่ มีพฤติการณ์พิเศษ ศาลจะรับคำร้องที่ยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวข้างต้นมาไว้พิจารณาก็ได้

นอกจากนั้น ในการยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่นั้น กฎหมาย ยังกำหนดว่าคำร้องเกี่ยวกับผู้ต้องโทษอาญาคนหนึ่งในคดีหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น³³ ทั้งนี้ เนื่องจากกฎหมายไม่ต้องการให้มีการยื่นคำร้องให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่โดยไม่รู้จักจบสิ้น ซึ่งจะมีผลกระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษามากยิ่งขึ้น

4. เหตุที่จะขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่³⁴

(1) พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้นได้มี คำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จหรือไม่ถูกต้องตรงกับ ความจริง

³¹ มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526.

³² มาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526.

³³ มาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526.

³⁴ มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526.

(2) พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (1) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้นได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดภายหลัง แสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

(3) มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดแจ้งและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้นจะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด

สำหรับเหตุที่จะขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ (1) และ (2) นั้น จะต้องมีความพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานบุคคลหรือพยานหลักฐานอื่นซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น เป็นเท็จหรือเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริงมารองรับเสียก่อนถึงจะขอให้รื้อฟื้นคดีโดยอาศัยเหตุดังกล่าวได้ จึงเป็นเงื่อนไขที่จำกัดและรัดกุม เพื่อมิให้มีการรื้อฟื้นคดีได้โดยง่าย ส่วนเหตุตาม (3) นั้น ไม่จำเป็นต้องมีคำพิพากษาคดีใหม่มารองรับเสียก่อนเหมือนกับกรณีตาม (1) หรือ (2) แต่การกล่าวอ้างว่ามีพยานหลักฐานใหม่จะต้องสำคัญถึงขนาดว่าถ้าได้นำมาสืบในคดีเดิมแล้วจะแสดงได้ว่าจำเลยในคดีเดิมไม่ได้กระทำความผิด จึงจะเข้าเงื่อนไขที่จะขอให้รื้อฟื้นได้ ดังนั้นถ้าพยานหลักฐานใหม่เพียงแต่แสดงถึงเหตุยกเว้นโทษหรือลดโทษเท่านั้นก็จะมาขอรื้อฟื้นคดีใหม่ไม่ได้

5. วิธีการในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

คำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จะต้องยื่นต่อศาลชั้นต้นเสมอ คือ ศาลที่ได้พิพากษาคดีเดิมหรือศาลอื่นที่ได้มีเขตอำนาจแทนนั้น³⁵ แม้คดีเดิมจะเป็นคดีที่ถึงที่สุดตามคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาก็ตาม แต่มีข้อยกเว้นว่า

(1) ถ้าคดีเดิมเป็นคดีของศาลอาญาศึกษาหรือศาลประจำหน่วยทหาร ให้ยื่นต่อศาลทหารกรุงเทพ

(2) ถ้าคดีเดิมเป็นคดีของศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่กฎหมายกำหนดให้เป็นศาลทหารและต่อมาศาลนั้นไม่เป็นศาลทหารสำหรับคดีนั้นแล้ว ให้ยื่นต่อศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่เคยเป็นศาลทหารนั้น หรือศาลอื่นที่ได้มีเขตอำนาจแทนศาลนั้น

คำร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่จะต้องอ้างเหตุที่จะขอให้รื้อฟื้นคดีตามที่ระบุไว้ในมาตรา 5 โดยชัดแจ้งและหากผู้ร้องประสงค์จะขอค่าทดแทนจากการที่ต้องรับโทษอาญาหรือจะขอรับสิทธิที่เสียไปอันเนื่องมาจากคำพิพากษาก็ต้องระบุการขอค่าทดแทนหรือขอรับสิทธิคืนไว้ในคำร้องด้วย กล่าวคือ ในคำร้องจะต้องอ้างเหตุหนึ่งเหตุใดใน 3 เหตุที่จะขอให้รื้อฟื้นคดี โดยต้องกล่าวบรรยายอย่างละเอียดและชัดแจ้ง เพื่อให้ศาลรับคำร้องนั้นไว้และผู้ร้องมีสิทธิระบุในคำขอ

³⁵ มาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526.

ท้ายคำร้องไว้ได้ คือ ขอให้ศาลพิพากษาคำพิพากษาในคดีเดิมและพิพากษาใหม่ว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษในคดีเดิมมิได้กระทำความผิด อีกทั้งสามารถขอค่าทดแทนเพื่อการที่บุคคลนั้นต้องรับโทษอาญา โดยคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีเดิมและตามหลักเกณฑ์ตามมาตรา 14 รวมถึงสามารถขอรับสิทธิที่บุคคลนั้นเสียไปอันเป็นผลโดยตรงจากคำพิพากษาในคดีเดิมคืน แต่ถ้าไม่สามารถจะคืนสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดเช่นนั้นได้ก็ขอให้ศาลกำหนดค่าทดแทนเพื่อสิทธินั้นตามที่เห็นสมควรตามที่ระบุในมาตรา 14 บรรทัดท้าย

6. การพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่

การพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ขั้นตอนแรก คือ ขั้นตอนของการไต่สวนคำร้อง เมื่อผู้ร้องได้ยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่ได้พิพากษาคดีเดิมหรือศาลอื่นที่มีเขตอำนาจแทน เมื่อศาลได้รับคำร้องดังกล่าวแล้วก็จะทำการไต่สวนคำร้องว่ามีมูลพอที่จะรื้อฟื้นได้หรือไม่ โดยต้องไต่สวนทุกคดีที่ผู้ร้องเป็นราษฎร แต่ถ้าผู้ร้องเป็นพนักงานอัยการ ศาลชั้นต้นจะไต่สวนคำร้องก่อนหรือไม่ก็ได้ถ้าเห็นว่าไม่จำเป็นต้องไต่สวนคำร้องก็ให้ศาลชั้นต้นส่งรับคำร้องและดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นต่อไปได้เลย และคำสั่งให้รับคำร้องโดยไม่ต้องไต่สวนนี้ถือเป็นที่สุดจะอุทธรณ์ฎีกาต่อไปไม่ได้³⁶

การไต่สวนคำร้อง ศาลชั้นต้นจะต้องส่งสำเนาคำร้องและแจ้งวันนัดไต่สวนไปให้โจทก์ในคดีเดิมทราบและในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมก็ให้ส่งสำเนาคำร้องและแจ้งวันนัดไต่สวนให้พนักงานอัยการทราบด้วย เมื่อถึงวันนัดพนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมจะมาฟังการไต่สวนคำร้องและซักค้านพยานของผู้ร้องด้วยหรือไม่ก็ได้ แต่ไม่มีสิทธิที่จะนำพยานเข้าสืบหักล้างพยานผู้ร้องได้ โดยผู้ร้องและโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธิแต่งตั้งทนายแทนตนได้³⁷ ทั้งนี้แม้ศาลชั้นต้นจะมีอำนาจทำการไต่สวนคำร้องแต่ไม่มีอำนาจสั่งรับหรือไม่รับคำร้องได้ เพราะ ศาลที่มีอำนาจสั่งนั้นคือศาลอุทธรณ์ โดยให้ศาลชั้นต้นที่ไต่สวนคำร้องส่งสำนวนการไต่สวนพร้อมทั้งทำความเห็นไปยังศาลอุทธรณ์โดยไม่ชักช้า เพื่อให้ศาลอุทธรณ์เป็นผู้สั่งคำร้องขอรื้อฟื้นคดี³⁸ ซึ่งการไต่สวนและทำความเห็นของศาลชั้นต้น กฎหมายให้ผู้พิพากษาหรือตุลาการของศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่กฎหมายกำหนดให้เป็นศาลทหารเพียงนายเดีวมีอำนาจทำการไต่สวนและทำความเห็นได้ สำหรับในชั้นของการไต่สวนมูลคดีนี้ศาลจะสั่งให้ปล่อยชั่วคราวผู้ที่ต้องโทษจำคุกหรือกักขังในคดีเดิมยังไม่ได้ เพราะยังไม่ถือว่าคดีอยู่ในระหว่างดำเนินการพิจารณาคดีรื้อฟื้น

³⁶ มาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526.

³⁷ มาตรา 9 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

³⁸ มาตรา 9 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

เมื่อศาลอุทธรณ์ได้รับสำนวนการไต่สวนและความเห็นของศาลชั้นต้นแล้ว ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่า คำร้องนั้นมีมูลพอที่จะรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ ศาลอุทธรณ์จะมีคำสั่งรับคำร้องและสั่งให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นต่อไป แต่ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าคำร้องนั้นไม่มีมูลก็จะสั่งยกคำร้องนั้น คำสั่งของศาลอุทธรณ์ที่สั่งรับคำร้องหรือสั่งยกคำร้องให้เป็นที่สุด³⁹

ขั้นตอนต่อมา คือ ขั้นตอนของการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้น เมื่อศาลอุทธรณ์สั่งรับคำร้องและสั่งให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นมาพิจารณาใหม่แล้ว การดำเนินการกระบวนการพิจารณาชั้นนี้ศาลชั้นต้นดังกล่าวจะต้องแจ้งวันนัดสืบพยานผู้ร้องไปให้พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมทราบ หากว่าพนักงานอัยการหรือโจทก์ในคดีเดิมยังไม่ได้รับสำเนาคำร้องก็ให้จัดส่งสำเนาคำร้องไปให้ด้วย ซึ่งในขั้นนี้พนักงานอัยการหรือโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธิยื่นคำคัดค้านได้ก่อนวันสืบพยาน และเมื่อสืบพยานบุคคลผู้ร้องเสร็จแล้ว พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธินำพยานของตนเข้าสืบได้ แสดงให้เห็นว่าอาจมีกรณีทั้งพนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมต่างยื่นคำคัดค้านเข้ามาด้วยกัน ซึ่งน่าจะต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานและการยื่นพยานหลักฐานในคดีอาญา นอกจากนี้เมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่น่าสืบแล้วมาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานอื่นมาสืบก็ได้⁴⁰ ขั้นตอนในขั้นนี้ถือว่าอยู่ระหว่างดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ ดังนั้นหากบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดที่กำลังรับโทษนั้นอยู่อาจเป็นโทษจำคุกหรือกักขังก็ตาม ผู้นั้นมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งปล่อยชั่วคราวซึ่งกฎหมายกำหนดให้หยุดการบังคับคดีไว้ชั่วคราว ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องจะสั่งปล่อยบุคคลนั้นชั่วคราวโดยมีประกันหรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้⁴¹ โดยที่คำพิพากษาดเดิมมีผลบังคับต่อไป แต่กฎหมายให้ดุลพินิจแก่ศาลในการปล่อยตัวชั่วคราวได้

7. การพิพากษาและผลของคำพิพากษาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่

ศาลที่ทำคำพิพากษาในคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่นั้นมิใช่เป็นอำนาจของศาลชั้นต้น ซึ่งทำการพิจารณาคดีเสมอไป กล่าวคือ ถ้าคำพิพากษาในคดีเดิมเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอาญาศึกให้เป็นอำนาจของศาลชั้นต้นที่ทำการพิจารณาคดีนั้นทำการพิพากษา แต่ถ้าคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีเดิมเป็นคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาให้เป็นอำนาจของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเป็นผู้ทำคำพิพากษาแล้วแต่กรณี โดยศาลชั้นต้นที่ทำการพิจารณาคดีนั้นต้องทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ แต่ในการทำความเห็นตามมาตรานี้ไม่น่าจะเป็นอำนาจของผู้พิพากษาหรือตุลาการศาลทหารนายเดียวตามมาตรา 9 เพราะเป็นบทบัญญัติในชั้นสอบสวน ดังนั้นการพิจารณาพิพากษาใหม่

³⁹ มาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

⁴⁰ มาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

⁴¹ มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

หลังจากที่ศาลรับคำร้องไว้แล้วจะต้องทำโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการศาลทหารที่ครบองค์คณะของศาลชั้นต้น

การทำคำพิพากษาในคดีรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่นั้น กฎหมายบัญญัติให้ศาลพิพากษาได้เป็นสองกรณี กล่าวคือ กรณีที่ศาลเห็นว่า บุคคลผู้ต้องโทษในคดีเดิมเป็นผู้กระทำผิดจริง ศาลต้องพิพากษายกคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีเสีย แม้จะปรากฏเหตุยกเว้นโทษหรือลดหย่อนโทษอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยก็ตาม แต่กรณีที่ศาลเห็นว่าผู้ต้องโทษในคดีเดิมมิได้กระทำความผิดก็ต้องพิพากษายกคำพิพากษาเดิมและพิพากษาใหม่ว่าบุคคลนั้นมิได้กระทำความผิด⁴² ซึ่งในกรณีที่ศาลพิพากษาว่าผู้ต้องโทษในคดีเดิมไม่มีความผิดนี้ ศาลจะต้องดูต่อไปว่าผู้ร้องขอให้รื้อฟื้นคดีได้ขอค่าทดแทนการที่ถูกลงโทษไปในคดีก่อนหรือขอรับสิทธิอย่างอื่นที่เสียไปคืนด้วยหรือไม่ ถ้ามีการขอมาศาลจะต้องกำหนดหรือมีคำสั่งในเรื่องดังกล่าวให้ด้วย

การอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาในคดีรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่นั้น พนักงานอัยการ ผู้ร้องหรือโจทก์ในคดีเดิมซึ่งเป็นคู่ความมีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปได้ แต่ให้อุทธรณ์หรือฎีกาได้เพียงชั้นเดียวเท่านั้น กล่าวคือ ถ้าเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้นมีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษานั้นต่อศาลอุทธรณ์ คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด ถ้าเป็นคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ก็มีสิทธิฎีกาคำพิพากษานั้นต่อศาลฎีกาได้⁴³

ผลของคำพิพากษาในคดีอาญาที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ นอกจากจะส่งผลทางกฎหมายโดยคำพิพากษายกคำพิพากษาเดิมและพิพากษาว่าบุคคลนั้นมิได้กระทำความผิด ทำให้บุคคลนั้นได้พิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ไม่ต้องตกอยู่ในฐานะผู้กระทำความผิดอีกต่อไป ส่งผลให้จำเลยที่รับโทษจำคุกหรือกักขังอยู่ก็ต้องปล่อยตัวไปและถ้ามีการร้องขอค่าทดแทนในท้ายคำร้อง ศาลจะกำหนดค่าทดแทนให้ตามหลักเกณฑ์ นอกจากนี้ยังได้รับค่าทดแทนจากรัฐเนื่องจากการที่ต้องรับโทษทางอาญาตามคำพิพากษาเดิม คือ ถ้าต้องรับโทษกักขังแทนค่าปรับหรือจำคุกจะได้รับค่าทดแทนเป็นเงินในอัตราวันละ 200 บาท⁴⁴ นับแต่วันที่ถูกกักขังหรือถูกจำคุก ถ้าต้องรับโทษประหารชีวิตและถูกประหารชีวิตแล้ว ทายาทจะได้รับค่าทดแทนเป็นจำนวนเงินไม่เกินสองแสนบาท และในการขอรับสิทธิที่ต้องเสียไปอันเป็นผลโดยตรงจากคำพิพากษาในคดีเดิม ถ้าไม่สามารถคืนสิทธิเช่นนั้นได้ ศาลจะกำหนดค่าทดแทนเพื่อสิทธินั้นให้ตามสมควร⁴⁵

⁴² มาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

⁴³ มาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

⁴⁴ อัตราที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังแทนค่าปรับ ตามมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

⁴⁵ มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526

3.6 การขอให้ศาลพิจารณาคดีพิพาทคดีหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองใหม่ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

การขอให้ศาลพิจารณาคดีพิพาทคดีหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองใหม่ของไทยตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 นั้นมีหลักเกณฑ์และขอบเขตเพียงใด โดยจะทำการศึกษาจากแนวคำวินิจฉัยของศาลปกครองสูงสุด ดังนี้

3.6.1 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการยื่นคำขอพิจารณาคดีปกครองใหม่

การยื่นคำขอให้ศาลพิจารณาคดีพิพาทคดีหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองใหม่ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 75 มีกระบวนการพิจารณาในขั้นตอนแรก คือ การพิจารณาคำขอให้พิจารณาใหม่อันเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการพิจารณาว่าคำขอให้พิจารณาคดีพิพาทคดีใหม่ที่คู่กรณีได้ยื่นคำขอเข้ามานั้นมีหลักเกณฑ์ครบตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ ดังนี้

3.6.1.1 ลักษณะของคำพิพาทหรือคำสั่งที่สามารถยื่นคำขอให้ศาลพิจารณาคดีพิพาทคดีใหม่ได้

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 75 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้สิทธิของผู้ที่จะยื่นคำขอให้ศาลพิจารณาคดีพิพาทคดีหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่ โดยหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขประการแรกที่ต้องนำมาพิจารณา คือ ลักษณะของคำพิพาทหรือคำสั่งชี้ขาดคดีที่จะขอให้พิจารณาใหม่ ซึ่งกฎหมายใช้ข้อความว่า “คำพิพาทหรือคำสั่งชี้ขาดคดีเสร็จเด็ดขาด” กรณีจึงต้องพิจารณาว่า คำว่า “คำพิพาทหรือคำสั่งชี้ขาดคดีเสร็จเด็ดขาด” หมายถึงกรณีใดบ้าง นั่นก็คือ 1. คำพิพาทหรือคำสั่งชี้ขาดคดีของศาลปกครองชั้นต้น และ 2. คำพิพาทหรือคำสั่งชี้ขาดคดีของศาลปกครองสูงสุด⁴⁶

1. คำพิพาทหรือคำสั่งชี้ขาดของศาลปกครองชั้นต้น

คำว่า “คำพิพาทหรือคำสั่งชี้ขาดคดีเสร็จเด็ดขาดในกรณีของศาลปกครองชั้นต้น” หมายความว่า ศาลปกครองชั้นต้นได้มีคำวินิจฉัยในประเด็นข้อพิพาทในคดีโดยมีคำพิพาทหรือคำสั่งชี้ขาดคดีซึ่งถึงที่สุดแล้ว ทั้งนี้เพราะว่าเมื่อศาลปกครองชั้นต้นมีคำพิพาทหรือคำสั่งชี้ขาดคดีใดแล้ว ก็จะทำให้คดีนั้นเสร็จไปจากศาลปกครองชั้นต้น แต่คดีดังกล่าวยังไม่เด็ดขาดเพราะคู่กรณียังมีสิทธิโต้แย้งคำพิพาทหรือคำสั่งศาลปกครองชั้นต้นไปยังศาลปกครองสูงสุดได้

⁴⁶ อำนวย เจริญชีวิน, คำอธิบายการฟ้องและการดำเนินคดีในศาลปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2550), น.578-579.

ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ต่อเมื่อคู่กรณีมิได้ใช้สิทธิโต้แย้งคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีของศาลปกครองชั้นภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วคดีดังกล่าวยอมเด็ดขาดถึงที่สุด

ในกรณีที่ศาลปกครองชั้นต้นหรือศาลปกครองสูงสุด แล้วแต่กรณี ยังไม่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดี ก็ไม่อาจจะยื่นคำขอให้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่ได้ เช่น คำสั่งไม่รับคำฟ้องไว้พิจารณา เนื่องจากมิใช่เป็นคำสั่งที่ศาลปกครองได้วินิจฉัยชี้ขาดในประเด็นข้อพิพาทแห่งคดี จึงมิใช่คำสั่งชี้ขาดคดีเสร็จเด็ดขาด ที่จะมีสิทธิยื่นคำขอให้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีนี้ใหม่ได้

2. คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดของศาลปกครองสูงสุด

คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีเสร็จเด็ดขาดในกรณีของศาลปกครองสูงสุด หมายความว่า ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำวินิจฉัยในประเด็นข้อพิพาทในคดีโดยมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีของศาลปกครองสูงสุดซึ่งทำให้คดีเสร็จไปจากศาล ทั้งนี้เพราะศาลปกครองสูงสุดเป็นศาลปกครองซึ่งอยู่ในชั้นสูงสุด เมื่อศาลปกครองสูงสุดได้มีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีซึ่งทำให้คดีเสร็จไปจากศาลปกครองสูงสุดแล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีศาลปกครองสูงสุดเป็นอันเด็ดขาดเป็นที่สุด คู่กรณีไม่อาจอุทธรณ์โต้แย้งต่อไปได้

แต่บางกรณีที่ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำพิพากษากลับคำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้นเป็นให้ยกฟ้องของผู้ฟ้องคดีเนื่องจากคดีดังกล่าวไม่อยู่ในอำนาจของศาลปกครองที่จะพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งได้ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 9 วรรคหนึ่งดังกล่าวนี้ ศาลปกครองสูงสุดได้มีแนวคำวินิจฉัยว่า กรณีดังกล่าวเป็นกรณีที่ยังมีได้วินิจฉัยชี้ขาดประเด็นเนื้อหาแห่งคดี จึงไม่ถึงว่าเป็นคดีที่ได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองเสร็จเด็ดขาดที่จะขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีใหม่ได้ แม้ศาลปกครองชั้นต้นจะมีคำพิพากษาในเนื้อหาก็ตาม⁴⁷

⁴⁷ คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 163/2550 “การที่ศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษากลับคำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้นเป็นให้ยกฟ้องของผู้ฟ้องคดีเนื่องจากคดีดังกล่าวไม่อยู่ในอำนาจของศาลปกครองที่จะพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งได้ตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 นั้นเป็นกรณีที่ยังมีได้มีการวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นเนื้อหาแห่งคดี จึงไม่ถึงว่าคดีได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองเสร็จเด็ดขาด... ผู้ฟ้องคดีจึงไม่มีสิทธิยื่นคำขอให้พิจารณาพิพากษาคดีใหม่ตามมาตรา 75 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

3.6.1.2 ผู้มีสิทธิยื่นคำขอให้ศาลพิจารณาคำพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่

ผู้มีสิทธิยื่นคำขอให้ศาลพิจารณาคำพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 75 มิได้จำกัดเพียงแค่บุคคลที่เป็นคู่กรณีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียหรืออาจถูกระทบจากผลแห่งคดีนั้นด้วย

โดย “คู่กรณี” หมายถึง ผู้ฟ้องคดี ผู้ถูกฟ้องคดีและรวมถึงบุคคลหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเข้ามาเป็นคู่กรณีด้วยการร้องขอ ไม่ว่าจะโดยความสมัครใจเองหรือโดยถูกคำสั่งศาลปกครองเรียกเข้ามาในคดี ทั้งนี้เนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรืออาจถูกระทบจากผลแห่งคดีนั้นและเพื่อประโยชน์แห่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้รวมถึงผู้มีสิทธิกระทำการแทน⁴⁸

ส่วน “บุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียหรืออาจถูกระทบจากผลแห่งคดี” นั้น คือ บุคคลภายนอกที่ไม่ได้เข้ามาในคดี แต่สิทธิหน้าที่ถูกระทบกระเทือนจากผลของคำพิพากษาโดยตรง เช่น กรณีราษฎรฟ้องนายอำเภอและองค์การบริหารส่วนตำบลละเลยไม่ดูแลที่สาธารณประโยชน์ ปล่อยให้มีผู้บุกรุกที่ดินดังกล่าว เมื่อศาลมีคำพิพากษาว่านายอำเภอละเลยต่อหน้าที่จริงและมีคำสั่งบังคับให้นายอำเภอปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติเพื่อคืนสภาพเดิมแก่ที่ดินสาธารณะ ผู้ร้องซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่บนที่ดินดังกล่าว ชอบที่จะร้องขอพิจารณาคดีใหม่ได้ถือว่าเป็นบุคคลภายนอกผู้ได้รับผลกระทบจากคำพิพากษานั้นโดยตรง⁴⁹

⁴⁸ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 3

⁴⁹ คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 36/2548 “ผู้ร้องขอให้พิจารณาใหม่เป็นเจ้าอาวาสวัดอจาโรรังสีที่ตั้งอยู่ในที่ดินสาธารณะป่าช้าบ้านคำข่า ซึ่งเป็นที่ดินแปลงพิพาท โดยวัดดังกล่าวเป็นผู้ใช้ประโยชน์ในที่ดินแปลงพิพาทและเป็นบุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียหรืออาจถูกระทบจากผลแห่งคดีตามคำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้น แต่มิได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยมิใช่ความผิดของผู้ร้องตามนัยมาตรา 75 วรรคหนึ่ง (2) และวรรคสองแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 นอกจากนี้หากวัดอจาโรรังสีได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่สาธารณประโยชน์ดังกล่าวอาจทำให้ข้อเท็จจริงที่รับฟังเป็นยุติแล้วเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญตามมาตรา 75 วรรคหนึ่ง (4) และวรรคสองแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 กรณีจึงมีเหตุที่จะพิจารณาคำพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีนี้ใหม่ตามคำขอของผู้ร้อง”

แต่หากกระทบที่ผู้ร้องได้รับมิใช่ผลโดยตรงที่สืบเนื่องมาจากคำพิพากษา เช่น ผลกระทบของบุคคลในครอบครัวที่ขาดรายได้ ถูกดูหมิ่นเกลียดชังและมีความเป็นอยู่อย่างลำบาก จากกรณีสามีหรือภรรยาถูกลงโทษทางวินัยให้ออกจากราชการ ไม่ถือเป็นผลเป็นกระทบโดยตรง เพราะเหตุที่ฟ้องร้องกับผลกระทบที่ผู้ร้องได้รับมิใช่ผลโดยตรงที่สืบเนื่องจากการกระทำของฝ่ายปกครอง การขาดรายได้ของสามีหรือภรรยาจากคำสั่งทางปกครองนั้นไกลกว่าเหตุ⁵⁰ นอกจากนี้การปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งมีผลกระทบอีกชั้นหนึ่งในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจากการปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาด ไม่ถือว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง หากบุคคลภายนอกได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายก็ชอบที่จะใช้สิทธิฟ้องร้องอีกคดีหนึ่งต่างหาก หรือกรณีการปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งเพิกถอนคำสั่งทางปกครองมีผลเฉพาะผู้ฟ้องคดี ไม่ทำให้บุคคลภายนอกมีส่วนได้เสียในประโยชน์ที่ถูกระทบโดยตรง แม้จะทำให้บุคคลภายนอกถูกระทบต่อสิทธิก็ตาม แต่มิใช่เป็นผลในทางกฎหมายที่ถูกระทบโดยตรง หรือกรณีที่ผู้ร้องอ้างว่า เป็นบุคคลภายนอกที่ได้รับผลกระทบจากคำพิพากษา เนื่องจากผู้ร้องถูกคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติชี้มูลความผิดทางวินัยโดยนำผลคำพิพากษามาเป็นเหตุในการชี้มูลความผิดดังกล่าว ซึ่งศาลปกครองสูงสุดได้มีคำวินิจฉัยในกรณีนี้ว่า ผู้ร้องไม่ได้เป็นบุคคลภายนอกที่ได้รับผลกระทบจากคำพิพากษา⁵¹ และศาลปกครองสูงสุดได้มีคำวินิจฉัยว่า “ทายาท

⁵⁰ คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 344/2551 “...เมื่อเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งทางปกครอง การที่ผู้ฟ้องคดีถูกปลดออกจากราชการเป็นการกระทำหรือคำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสอง หากการกระทำหรือคำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสองไม่ชอบ ผู้ฟ้องคดีซึ่งเป็นผู้ได้รับคำสั่งย่อมได้รับความเดือดร้อนเสียหายโดยตรงจากผลการกระทำหรือคำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสอง ผู้ร้องเป็นภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายแม้จะได้รับผลกระทบจากการที่ผู้ฟ้องคดีขาดรายได้ ครอบครัวถูกดูหมิ่นเกลียดชัง มีความเป็นอยู่อย่างลำบาก ก็เป็นผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของผู้ฟ้องคดีหาใช่การกระทำหรือคำสั่งของผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสองไม่ ผู้ร้องจึงมิใช่บุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียหรืออาจถูกระทบจากผลแห่งคดีที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาคำพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่ตามมาตรา 75 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

⁵¹ คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 631/2553 “...แม้ผู้ร้องจะอ้างว่าตนเองได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากคำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดในส่วนที่ศาลวินิจฉัยว่าการกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักบริหารระดับสูงดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้หยิบยกผลของคำพิพากษาในคดีนี้มาใช้วินิจฉัยชี้มูลความผิดผู้ร้องนั้น แต่ความเสียหายที่แท้จริงอันจะเกิดขึ้นกับผู้ร้องนั้นเป็นผลมาจากมติชี้มูลความผิดของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อันเกิดจากการที่ผู้ฟ้องคดีได้ร้องคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในเรื่องผู้ร้องปฏิบัติหน้าที่มิชอบเมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเลขาธิการ ก.พ. และเมื่อต่อมา

ของคูกรณี” ในฐานะเป็นผู้จัดการมรดกของเจ้าของที่ดิน คำพิพากษาศาลปกครองย่อมมีผลผูกพัน ทายาทเจ้าของที่ดิน ดังนั้นผู้ร้องซึ่งเป็นทายาทเจ้าของที่ดิน จึงมิใช่บุคคลภายนอกผู้ถูกระทบจากผล แห่งคดีแต่อย่างใด⁵²

3.6.1.3 ผู้ที่ยื่นคำขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่จะต้อง มิได้มีส่วนผิดที่ไม่ได้อ้างเหตุแห่งการขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีใหม่ในการพิจารณาคดีครั้งที่ แล้วย

หลักเกณฑ์ที่ศาลจะต้องนำมาพิจารณาคำขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดี ใหม่ประการต่อมา คือ เหตุที่คูกรณีหรือบุคคลภายนอกที่ยื่นคำขอให้พิจารณาพิพากษาคดีใหม่ใช้เป็น ข้ออ้างในคำขอนั้นจะต้องเป็นเรื่องหรือเป็นเหตุที่ผู้ยื่นคำขอไม่สามารถทราบข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุที่ จะขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีใหม่มาก่อนในการพิจารณาคดีครั้งที่แล้ว โดยไม่ใช่ความผิดชอบตน ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 75 วรรคสอง

“การพิจารณาคดีครั้งที่แล้ว” หมายถึง กระบวนพิจารณาคดีในชั้นศาลที่ นำไปสู่การทำคำวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือคำพิพากษาแรกนั่นเอง ซึ่งมีข้อสังเกตว่าในการดำเนินกระบวน พิจารณาคดีปกครองนั้น แม้ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้ระบบการแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีของศาลปกครองเป็นไปตามระบบไต่สวนซึ่ง ศาลมีบทบาทอย่างมากในการแสวงหาข้อเท็จจริง แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าทางคูกรณีเองก็มีหน้าที่ต้องให้ ความร่วมมือกับศาลในการให้ข้อเท็จจริงและการแสดงพยานหลักฐานเท่าที่ตนทราบแก่ศาลเช่นกัน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าหากในขั้นตอนของการพิจารณาเพื่อทำคำพิพากษานั้น คูกรณีได้ทราบว่า

คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติชี้มูลความผิดผู้ร้องในเรื่องดังกล่าวโดยมีความผิดวินัยร้ายแรงจน กระทั่งวุฒิสภามีคำสั่งลงโทษปลดผู้ร้องออกจากราชการ ผู้ร้องย่อมได้รับความเสียหายซึ่งเป็น ผลกระทบโดยตรงจากคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มิใช่เป็นผลผูกพันมาจากคำพิพากษาของ ศาลปกครองสูงสุดในคดีนี้ ดังนั้นผู้ร้องจึงมิใช่บุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียหรืออาจถูกระทบจากผล แห่งคดีนี้ที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่ตามมาตรา 75 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

⁵² คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 878/2550 “ผู้ฟ้องคดีในฐานะผู้จัดการมรดกของเจ้ามรดกยื่นฟ้องคดี จนศาลมีคำพิพากษาและคดีถึงที่สุดแล้ว ผลแห่งคำพิพากษาย่อมผูกพันทายาททั้งปวงรวมทั้งผู้ร้องทั้ง สองซึ่งเป็นทายาทของเจ้ามรดกด้วย ทั้งนี้ตามมาตรา 1719 มาตรา 1736 และมาตรา 1724 แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้ร้องทั้งสองจึงมิใช่บุคคลภายนอกซึ่งจะมีสิทธิยื่นคำขอให้ศาล ปกครองพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่ตามมาตรา 75 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล ปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

พยานหลักฐานอยู่ชั้นหนึ่งอันจะเป็นประโยชน์แก่ตน แต่มิได้แจ้งให้ศาลทราบหรือมิได้นำเข้ามาแสดง ต่อศาลในการพิจารณาคดี เมื่อศาลมีคำพิพากษาและคดีถึงที่สุดแล้วต้องห้ามคู่กรณีจะนำ พยานหลักฐานขึ้นนั้นมาเป็นเหตุแห่งการขอให้พิจารณาคดีใหม่อีก เพราะถือว่าคู่กรณีมีส่วนผิดที่มีได้ นำพยานหลักฐานดังกล่าวมาแสดงในกระบวนการพิจารณาคดีครั้งที่แล้ว

กรณีที่เป็นความผิดของผู้ร้อง จะเกิดจากการจงใจหรือประมาท เลินเล่อก็ได้จะเกิดจากผู้ร้องหลงลืมก็ดี สับสนก็ดี เข้าใจผิดก็ดี ไม่มีความรู้ข้อกฎหมายก็ดี เป็นเหตุอ้าง ไม่ได้หรือจะอ้างว่าอยู่ระหว่างหลบหนีหมายจับในคดีอาญาทำให้ไม่ทราบเหตุก็ไม่ได้เช่นกัน ความผิด ของผู้ร้องนั้น รวมไปถึงความผิดของตัวแทนผู้ร้องด้วย เช่น ความผิดของผู้รับมอบอำนาจคู่กรณีหรือ ความผิดของบุคคลที่อยู่ในครอบครัวของคู่กรณีที่ได้รับหมายจากศาลปกครองแล้วไม่นำหมายหรือ หนังสือของศาลให้แก่คู่กรณีทราบ ทำให้คู่กรณีเสียสิทธิในการโต้แย้งคำฟ้อง คำให้การ หรือเสียสิทธิ ทำคำชี้แจง เป็นต้น ดังนั้นการไม่ทราบถึงเหตุในการพิจารณาคดีครั้งที่แล้วมา โดยไม่ใช่ความผิดของ คู่กรณีหรือบุคคลภายนอกผู้ร้อง จึงต้องเป็นการไม่ทราบที่เกิดจากพฤติการณ์อื่นนอกเหนือจากการ กระทำของผู้ร้องหรือผู้ร้องมีส่วนร่วมด้วย⁵³

และหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดี ปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 75 วรรคสอง จะนำมาใช้กับเหตุที่คู่กรณียื่นคำขอพิจารณาคดีปกครอง ใหม่ตามมาตรา 75 วรรคหนึ่ง (1) ถึง (4) นั้นหลักเกณฑ์ข้อนี้บัญญัติในวรรคสองและตามวรรคสอง บัญญัติว่า “การยื่นคำขอตามวรรคหนึ่ง...” ซึ่งรวมถึงทุกเหตุตามมาตรา 75 วรรคหนึ่ง (1) ถึง (4) ทั้งหมด แต่เมื่อพิจารณาเจตนารมณ์กฎหมายแล้ว เหตุที่จะขอให้พิจารณาคดีใหม่ตามมาตรา 75 วรรคหนึ่ง (1) ถึง (3) เป็นที่เกิดขึ้นระหว่างการพิจารณาจนถึงวันที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งเสร็จ เด็ดขาด แต่เหตุมาตรา 75 วรรคหนึ่ง (4) เป็นเหตุที่เกิดขึ้นภายหลังวันที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งเสร็จ เด็ดขาดแล้ว ตามมาตรา 75 วรรคสอง บัญญัติว่า “ให้กระทำได้เฉพาะเมื่อคู่กรณีหรือบุคคลภายนอก ไม่ทราบถึงเหตุนั้นในการพิจารณาคดีครั้งที่แล้วมา โดยไม่ใช่ความผิดของผู้ร้อง” การที่จะทราบถึงเหตุ นั้นในการพิจารณาคดีครั้งที่แล้วมา จึงหมายถึงเหตุที่เกิดขึ้นในระหว่างการพิจารณาคดีเท่านั้น ซึ่ง ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นเปลี่ยนแปลงไปที่เกิดขึ้นภายหลังมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเสร็จเด็ดขาด ผู้ยื่นคำขอจึงไม่อาจที่จะทราบถึงเหตุในระหว่างพิจารณาคดีได้โดยไม่ใช่ความผิด ดังนั้นความในมาตรา 75 วรรคสองจึงไม่รวมเหตุตามมาตรา 75 วรรคหนึ่ง (4) ด้วย

⁵³ ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์, “การขอให้ศาลพิจารณาคดีพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองใหม่,” สืบค้น เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2557, <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id>.

3.6.1.4 กำหนดระยะเวลาในการขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดี

ปกครองใหม่

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 75 วรรคสาม ได้กำหนดให้การยื่นคำขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองใหม่นั้น ผู้ยื่นคำขอจะต้องกระทำภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ผู้นั้นได้รู้หรือควรรู้ถึงเหตุซึ่งอาจขอให้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งใหม่ได้ แต่ไม่เกินห้าปีนับแต่ศาลปกครองได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาด

การนับกำหนดระยะเวลา นับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงเหตุซึ่งอาจขอให้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งใหม่ ถ้าผู้ร้องอ้างเหตุว่าศาลปกครองฟังข้อเท็จจริงผิดพลาดก็ดี คู่กรณีหรือบุคคลภายนอกได้เข้ามาแล้วแต่ถูกตัดโอกาสโดยไม่เป็นธรรมในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาก็ดี มีข้อบกพร่องสำคัญในกระบวนการพิจารณาพิพากษาที่ทำให้ผลของคดีไม่มีความยุติธรรมก็ดี การรู้เหตุนั้นได้ก็จะต้องทราบจากคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาด ดังนั้นวันที่รู้จึงถือเอาวันที่คู่กรณีมาฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งหรือวันที่ได้รับแจ้งคำพิพากษาหรือคำสั่งอย่างช้าที่สุดที่ผู้ร้องได้ทราบเหตุ⁵⁴ แต่ถ้ามีพฤติการณ์อื่นที่ทำให้ทราบว่าผู้ร้องควรจะรู้เหตุของการพิจารณาใหม่ก่อนหน้านั้น ก็จะต้องนับระยะเวลาที่ควรรู้เหตุตามพฤติการณ์นั้น เช่นกรณีผู้ฟ้องคดียื่นคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่อ้างว่า ศาลปกครองสูงสุดได้รับฟังข้อเท็จจริงผิดพลาดในประเด็นเกี่ยวกับจำนวนเงินค่าทดแทนที่ผู้ฟ้องคดีมีสิทธิได้รับ ผู้ฟ้องคดีจึงได้มีหนังสือถึงผู้ถูกฟ้องคดี ขอให้ผู้ถูกฟ้องคดีจ่ายเงินค่าทดแทนเพิ่มขึ้น กรณีจึงถือได้ว่าผู้ฟ้องคดีได้รู้ถึงเหตุซึ่งอาจขอให้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งใหม่ได้อย่างช้าที่สุดในวันที่ผู้ฟ้องคดีได้ยื่นหนังสือถึงผู้ถูกฟ้องคดีดังกล่าว ผู้ฟ้องคดีจึงต้องยื่นคำขอภายในเก้าสิบวันนับแต่วันดังกล่าว⁵⁵ หรือในกรณีที่ผู้ร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่โดยอ้างเหตุว่า เป็นคู่กรณีที่แท้จริงหรือ

⁵⁴ คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 551/2550 “ผู้ฟ้องคดีได้รับแจ้งคำพิพากษายกฟ้องในวันที่ 30 มีนาคม 2549 จึงถือว่าวันดังกล่าวเป็นวันที่ได้รู้หรือควรรู้ถึงเหตุซึ่งอาจขอให้พิจารณาพิพากษาคดีใหม่ แต่ผู้ฟ้องคดีกลับนำคำขอให้พิจารณาคดีใหม่มายื่นเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2550 จึงเป็นการยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลาเก้าสิบวัน นับแต่วันที่ได้รู้หรือควรรู้ถึงเหตุ ซึ่งอาจขอให้พิจารณาพิพากษาคดีใหม่ตาม มาตรา 75 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

⁵⁵ คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 366/2551 “ผู้ฟ้องคดียื่นคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2550 เนื่องจากตรวจสอบข้อเท็จจริงทั้งหมดตามที่ศาลปกครองชั้นต้นและศาลปกครองสูงสุดได้วินิจฉัยแล้วพบว่า ศาลปกครองสูงสุดได้รับฟังข้อเท็จจริงผิดพลาดในประเด็นเกี่ยวกับจำนวนเงินค่าทดแทนที่ดินที่ผู้ฟ้องคดีมีสิทธิได้รับ ผู้ฟ้องคดีจึงได้มีหนังสือลงวันที่ 17 มกราคม 2550 ถึงผู้ถูกฟ้องคดี ขอให้ผู้ถูกฟ้องคดีจ่ายเงินค่าทดแทนที่ดินของผู้ฟ้องคดีโฉนดเลขที่ 95009 สำหรับส่วนที่ยัง

บุคคลภายนอกนั้นมิได้เข้ามาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี การนับระยะเวลาที่รู้หรือควรรู้จะนับแต่วันที่บุคคลภายนอกได้รู้คำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งขาดที่มีผลกระทบต่อตนและในกรณีคู่กรณีหรือบุคคลภายนอกขอให้พิจารณาใหม่โดยอ้างเหตุว่า มีพยานหลักฐานใหม่อันอาจทำให้ข้อเท็จจริงที่ฟังเป็นยุติแล้วนั้นเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญก็ดี ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญก็ดี การนับระยะเวลาที่รู้หรือควรรู้จะนับแต่วันที่คู่กรณีหรือบุคคลภายนอกได้รู้ หรือนับแต่วันที่มีโอกาสแรกที่จะได้รู้ว่ามีพยานหลักฐานใหม่หรือรู้ว่ามีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเปลี่ยนแปลงไปแล้วแต่ว่าวันใดจะเกิดขึ้นก่อนก็ให้นับแต่วันนั้น

3.6.2 เหตุในการยื่นคำขอให้ศาลพิพากษาคดีใหม่

การพิจารณาถึงเหตุที่คู่กรณีหรือบุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียยกเป็นข้ออ้างในคำขอ เพื่อให้ศาลพิจารณาคดีปกครองใหม่นั้นเป็นการดำเนินการในขั้นตอนต่อมาหลังจากที่ศาลได้พิจารณาคำขอว่ามีหลักเกณฑ์ครบถ้วนตามที่กล่าวมาหรือไม่ หากไม่ครบถ้วนศาลไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงเหตุที่จะนำมาขอพิจารณาคดีใหม่ ศาลมีคำสั่งไม่รับคำขอดังกล่าวได้ทันที แต่หากคำขอพิจารณาคดีใหม่นั้นครบถ้วนหลักเกณฑ์ ศาลก็ต้องพิจารณาว่าคำขอพิจารณาคดีปกครองใหม่นั้นมีเหตุที่จะพิจารณาใหม่อยู่จริงตามคำขอที่คู่กรณีกล่าวอ้างหรือไม่ดังนี้

3.6.2.1 ศาลปกครองฟังข้อเท็จจริงผิดพลาดหรือมีพยานหลักฐานใหม่อันอาจทำให้ข้อเท็จจริงที่ฟังเป็นยุติแล้วนั้นเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ

เหตุที่จะให้ศาลพิจารณาคดีปกครองใหม่ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 75 วรรคหนึ่ง (1) แบ่งได้ 2 กรณี คือ กรณีแรกศาลปกครองฟังข้อเท็จจริงผิดพลาดกับกรณีที่สองมีพยานหลักฐานใหม่อันอาจทำให้ข้อเท็จจริงที่ฟังเป็นยุติแล้วนั้นเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ

กรณีที่หนึ่งศาลปกครองฟังข้อเท็จจริงผิดพลาด คือ ศาลปกครองได้อาศัยข้อเท็จจริงใด ข้อเท็จจริงหนึ่งในการวินิจฉัยคดีหรือออกคำพิพากษา แต่ปรากฏว่าข้อเท็จจริงที่ศาลใช้

ไม่ได้รับอีกร้อยละเจ็ดสิบห้าของค่าทดแทนทั้งหมดในอัตราตารางวาระ 134,400 บาท ให้แก่ผู้ฟ้องคดี กรณีจึงถือได้ว่าผู้ฟ้องคดีได้รู้ถึงเหตุซึ่งอาจขอให้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งใหม่ได้อย่างช้าที่สุดในวันที่ผู้ฟ้องคดีได้ยื่นหนังสือต่อผู้ถูกฟ้องคดีขอให้จ่ายเงินค่าทดแทนเพิ่มขึ้น หากผู้ฟ้องคดีประสงค์จะให้ศาลพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งใหม่ ผู้ฟ้องคดีจะต้องยื่นคำขอภายในเก้าสิบวันนับแต่วันดังกล่าว การที่ผู้ฟ้องคดียื่นคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ต่อศาลเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2550 จึงเป็นการยื่นคำขอเมื่อพ้นระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดตามมาตรา 75 วรรคสามแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

เป็นฐานในการทำคำพิพากษานั้นเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่ถูกต้อง และหากศาลได้ทราบถึงข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเช่นนั้นแล้วจะไม่มีคำพิพากษาเช่นนี้ หรือในกรณีที่ศาลรับฟังข้อเท็จจริงนอกสำนวน คือ กรณีที่ศาลไม่ได้รับฟังข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนจากคำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การ หรือ คำให้การเพิ่มเติมหรือรับฟังโดยคลาดเคลื่อนและต้องเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นสาระสำคัญที่มีผลว่าหากรับฟังข้อเท็จจริงที่ถูกต้องแล้วจะมีผลทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งเสร็จเด็ดขาดนั้นเปลี่ยนแปลงไป เพราะถ้าไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่เป็นสาระสำคัญที่ทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งเสร็จเด็ดขาดนั้นเปลี่ยนแปลงไป ก็ไร้ประโยชน์ที่จะเปิดกระบวนการพิจารณาใหม่ โดยการรับฟังข้อเท็จจริงผิดพลาดนั้นจะต้องเกิดจากตัวศาลเองรับฟังข้อเท็จจริงผิดพลาด หากกรณีรับฟังข้อเท็จจริงผิดพลาดนั้นไม่ใช่ความบกพร่องของศาล แต่เป็นความบกพร่องของผู้ฟ้องคดีเองก็ไม่เข้าเหตุที่จะทำให้ศาลรับคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่⁵⁶

⁵⁶ คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 123/2554 “ผู้ฟ้องคดีกล่าวอ้างตามคำฟ้องอุทธรณ์ว่า การที่ศาลปกครองสูงสุดมีคำสั่งที่ 127/2552 วินิจฉัยยืนตามคำสั่งศาลปกครองชั้นต้นว่าผู้ฟ้องไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ฯ นั้นศาลปกครองสูงสุดได้ฟังข้อเท็จจริงผิดพลาดเพราะผู้ฟ้องคดี ได้ยื่นอุทธรณ์เงินค่าทดแทนความเสียหายในการประกอบธุรกิจต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยตามมาตรา 25 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530 แล้ว และเจ้าหน้าที่ของผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสอง (กรุงเทพมหานครที่ 1, ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่ 2) ได้มีหนังสือลงวันที่ 7 เมษายน 2552 แจ้งผลการวินิจฉัยอุทธรณ์ดังกล่าวให้ผู้ฟ้องคดีทราบว่ายกอุทธรณ์ จึงถือได้ว่าผู้ฟ้องคดีเป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดีตามมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ซึ่งกรณีนี้ถือเป็นพยานหลักฐานใหม่อันอาจทำให้ข้อเท็จจริงที่ฟังเป็นยุติแล้วนั้นเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ คำขอให้พิจารณาคดีใหม่ของผู้ฟ้องคดีจึงเข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 75 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวนั้น เห็นว่าข้อเท็จจริงตามคำฟ้องและเอกสารท้ายคำฟ้องของผู้ฟ้องคดีไม่ปรากฏว่าผู้ฟ้องคดีได้ยื่นอุทธรณ์ค่าทดแทนความเสียหายในการประกอบธุรกิจต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ตามมาตรา 25 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530 แต่อย่างไรก็ดี ประกอบกับหนังสือลงวันที่ 7 เมษายน 2552 แจ้งผลการวินิจฉัยอุทธรณ์ค่าทดแทนความเสียหายในการประกอบธุรกิจนั้น ก็เป็นข้อเท็จจริงที่ผู้ฟ้องคดีเพิ่งจะยื่นหนังสือแจ้งผลการวินิจฉัยอุทธรณ์ดังกล่าวมาพร้อมกับคำขอให้พิจารณาคดีใหม่นี้ อันเป็นการดำเนินการภายหลังจากที่ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำสั่งที่ 217/2552 ลงวันที่ 20 เมษายน 2552 และศาลปกครองชั้นต้นได้อ่านคำสั่งดังกล่าวเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2552 อันจะเห็นได้ว่า ข้อเท็จจริงที่ผู้ฟ้องคดีกล่าวอ้างขึ้นมาจากภายหลังหาใช่เป็นข้อเท็จจริงที่ศาลฟังผิดพลาดและการยื่นหนังสือนี้เกิดจากความบกพร่องในการฟ้องคดีของผู้ฟ้องคดีเองหาใช่ความบกพร่องของศาลดังที่ผู้ฟ้องคดีกล่าวอ้างไม่ แต่โดยที่คดีนี้ผู้ฟ้องคดีอาจฟ้องเป็นคดีใหม่ต่างหาก

2. มีพยานหลักฐานใหม่อันอาจทำให้ข้อเท็จจริงที่ฟังเป็นยุติแล้วนั้นเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ

“พยานหลักฐานใหม่” หมายถึง ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานต่างๆ อาทิเช่น เอกสาร ข้อมูลต่างๆ พยานบุคคลหรือพยานเอกสารซึ่งสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงใดข้อเท็จจริงหนึ่งได้ พยานหลักฐานนั้นต้องเกิดขึ้นหรือมีอยู่ก่อนศาลปกครองพิพากษาหรือมีคำสั่งเสร็จเด็ดขาดในคดี แต่หากศาลหรือคู่ความไม่ทราบถึงการมีอยู่ของหลักฐานนั้นที่จะนำเข้าสู่สำนวนคดี โดยมีใช้ความผิดส่วนตัว ส่วนพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นภายหลังศาลปกครองมีพิพากษาหรือมีคำสั่งเสร็จเด็ดขาดในคดี แม้จะมีผลทำให้ข้อเท็จจริงที่รับฟังเป็นยุติแล้วนั้นเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญก็ไม่ถือเป็นพยานหลักฐานใหม่ แต่ถือว่าเป็นกรณีข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญซึ่งทำให้ผลแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งขัดกับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น ตามมาตรา 75 (4) ซึ่งในกรณีการกล่าวอ้างว่า “มีพยานหลักฐานใหม่” นั้น คู่ความที่ขอให้พิจารณาคดีใหม่ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าไม่สามารถที่จะทราบหรือได้มาซึ่งพยานหลักฐานใหม่นั้นในระหว่างที่มีการพิจารณาคดีก่อนการตัดสินคดี แม้ว่าจะได้มีความพยายามอย่างเต็มที่แล้วก็ตาม นอกจากนั้นข้อเท็จจริงตามพยานหลักฐานใหม่ต้องหักล้างหรือทำให้ข้อเท็จจริงที่ศาลฟังเป็นยุติแล้วเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญโดยจะต้องมีผลทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งเสร็จเด็ดขาดในคดีนั้นเปลี่ยนแปลงไป หากไม่สามารถทำให้ข้อเท็จจริงที่ศาลฟังเป็นยุติแล้วเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญจนทำให้ผลการวินิจฉัยของศาลเปลี่ยนแปลงไป ถึงแม้จะเป็นพยานหลักฐานใหม่ก็ตามก็ไม่อาจที่จะขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองใหม่ได้ เช่น กรณีการอ้างพยานผู้เชี่ยวชาญที่ทำความเห็นในคดีขึ้นมาใหม่หากความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นไม่ได้ทำให้ข้อเท็จจริงในคดีเปลี่ยนแปลงไปก็ไม่อาจอ้างเป็นพยานหลักฐานใหม่ได้⁵⁷ หรือการอ้าง

จากคดีเดิมได้ในวันที่มีคำขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่ เพื่อให้เป็นการยุติธรรมควรให้สิทธิผู้ฟ้องเป็นคดีใหม่ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด”

⁵⁷ คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ร.584/2554 “... ศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีนี้ศาลปกครองชั้นต้นและศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษายกฟ้อง โดยวินิจฉัยว่า การรังวัดที่ดินเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ทางหลวงดำเนินการถูกต้องตามหลักเกณฑ์และขั้นตอนของกฎหมายแล้วและภายหลังการรังวัดมีการประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ทางหลวงเพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียคัดค้านภายในกำหนดเวลาตามที่ระบุไว้ในประกาศแล้ว เจ้าของที่ดินพิพาทเดิมที่ผู้ฟ้องคดีอ้างว่ามีสิทธิครอบครองก็มิได้คัดค้านการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ย่อมสันนิษฐานได้ว่าบุคคลดังกล่าวยอมรับว่าที่ดินพิพาทเป็นที่สาธารณประโยชน์และตนบุกรุกเข้าทำประโยชน์ในที่สาธารณประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมายและย่อมไม่มีสิทธิในที่ดินพิพาท ผู้ฟ้องคดีรับโอนการครอบครองที่ดินพิพาทดังกล่าวมาก็ไม่ได้สิทธิการครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายตามหลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอนตามมาตรา 1336 แห่ง

คำพิพากษาศาลฎีกา แม้จะเป็นพยานหลักฐานใหม่แต่ประเด็นที่ศาลฎีกาวินิจฉัยเป็นคนละประเด็นกับ ประเด็นเหตุผลที่ศาลปกครองวินิจฉัย เช่น ในคดีฟ้องร้องเกี่ยวกับการกระทำผิดวินัย ซึ่งผู้ฟ้องคดีถูก ฟ้องเป็นคดีอาญาในการกระทำเดี่ยวนั้น แม้ศาลยุติธรรมในคดีอาญาจะพิพากษายกฟ้องหรือ พนักงานอัยการได้มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ฟ้องคดีแล้วก็ตาม แต่การพิจารณาความผิดวินัยคนละ หลักเกณฑ์กับความผิดอาญาจึงไม่ถือเป็นพยานหลักฐานใหม่เช่นเดียวกัน สำนวนพยานหลักฐานใดที่มี อยู่ในสำนวนแล้วแม้พยานหลักฐานนั้นศาลมิได้หยิบยกขึ้นมาวินิจฉัยก็ตามก็ไม่ถือเป็นพยานหลักฐาน ใหม่ แต่เป็นเรื่องการใช้ดุลยพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานและเป็นการให้เหตุผลในการทำ คำพิพากษา

3.6.2.2 คู่กรณีที่แท้จริงหรือบุคคลภายนอกนั้นมิได้เข้ามาในการดำเนิน กระบวนพิจารณาคดีหรือได้เข้ามาแล้วแต่ถูกตัดโอกาสโดยไม่เป็นธรรมในการมีส่วนร่วมในการ ดำเนินกระบวนพิจารณา⁵⁸

เหตุที่จะขอให้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองตาม พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 75 วรรคหนึ่ง (2) แบ่งได้ 2 กรณีคือ กรณีแรกคู่กรณีที่แท้จริงหรือบุคคลภายนอกนั้นมิได้เข้ามาในการดำเนินกระบวน พิจารณาคดี และกรณีที่สองคู่กรณีที่แท้จริงหรือบุคคลภายนอกได้เข้ามาแล้วแต่ถูกตัดโอกาสโดยไม่ เป็นธรรมในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนพิจารณา

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การที่ผู้ฟ้องคดีมีคำขอให้พิจารณาคดีนี้ใหม่ โดยอ้างนาย ว. ผู้เชี่ยวชาญด้านวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศและแผนที่เพื่อพิสูจน์ร่องรอยการทำประโยชน์จาก ภาพถ่ายทางอากาศ เมื่อปีพ.ศ. 2510 พ.ศ. 2514 และพ.ศ. 2537 เพื่อแสดงว่าที่พิพาทมีผู้ครอบครอง เพื่อทำประโยชน์ทำไร่ทำสวนมาตั้งแต่ก่อนขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์และผู้ฟ้องคดีครอบครอง ที่ดินเพื่อทำประโยชน์ต่อเนื่องมาโดยไม่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกับผู้อื่นนั้นแม้ว่าพยานผู้เชี่ยวชาญที่ผู้ ฟ้องคดีกล่าวอ้างมาพิสูจน์ได้ว่ามีผู้ครอบครองการทำประโยชน์ในที่ดินพิพาทต่อเนื่องมาจนถึงผู้ฟ้อง คดี แต่กรณีก็ยังเป็นการครอบครองที่สาธารณประโยชน์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งไม่มีผลทำให้ ข้อเท็จจริงที่ศาลรับฟังเป็นยุติแล้วว่าที่พิพาทเป็นที่สาธารณประโยชน์เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นพยาน ผู้เชี่ยวชาญที่ผู้ฟ้องคดีกล่าวอ้างจึงไม่ใช่พยานหลักฐานใหม่อันอาจทำให้ข้อเท็จจริงที่ฟังเป็นยุติแล้วนั้น เปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ คำขอให้พิจารณาคดีใหม่ของผู้ฟ้องคดีจึงไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ตามมาตรา 75 (1) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ที่ศาลปกครอง ชั้นต้นมีคำสั่งไม่รับคำขอให้พิจารณาคดีนี้ใหม่จึงชอบแล้ว ศาลปกครองสูงสุดเห็นพ้องด้วย”

⁵⁸ แก้วกานต์ ปิ่นแก้ว, “การขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองใหม่,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), น.63.

1. กรณีที่หนึ่งคู่กรณีที่แท้จริงหรือบุคคลภายนอกนั้นมิได้เข้ามาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี คำว่าคู่กรณีที่แท้จริงเป็นถ้อยคำทางกฎหมายที่คลุมเครือ คือ บุคคลซึ่งโดยกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองแล้วจะต้องเป็นคู่กรณีในกระบวนการพิจารณาทางปกครอง แต่มิได้เข้ามาเป็นคู่กรณีหรือคู่กรณีที่แท้จริง คือ บุคคลภายนอกที่ควรจะเป็นคู่กรณีแต่ไม่เข้ามาเป็นคู่กรณี การที่กฎหมายบัญญัติว่า “คู่กรณีที่แท้จริง” จึงทำให้เกิดปัญหาในการตีความและยังไม่มีแนวคำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดในกรณีนี้

คำว่า “คู่กรณีที่แท้จริง” นี้จึงอาจหมายถึง บุคคลภายนอกที่ควรจะมาเข้ามาเป็นคู่กรณีแต่มิได้เข้ามาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี” ซึ่งบุคคลดังกล่าวโดยปกติแล้วอาจจะเข้ามาในคดีได้โดยการร้องสอดหรือศาลมีคำสั่งเรียกเข้ามาเป็นคู่กรณีในคดี เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากคำพิพากษา แต่มีเหตุทำให้ไม่ได้เข้ามาในคดี การที่จะอ้างว่าเป็นบุคคลภายนอกมิได้เข้ามาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี หรือได้เข้ามาแล้วแต่ถูกตัดโอกาสโดยไม่เป็นธรรมในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณา เพื่อขอให้ศาลปกครองพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งใหม่ จะต้องเป็นกรณีบุคคลนั้นไม่มีส่วนผิดในกระบวนการพิจารณาที่ตนเองไม่เข้ามาเป็นคู่กรณีหรือในกระบวนการพิจารณาที่อ้างว่าถูกตัดโอกาสโดยไม่เป็นธรรม และบุคคลภายนอกจะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรืออาจถูกกระทบจากผลคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยโดยตรง

2. กรณีที่สองคู่กรณีที่แท้จริงหรือบุคคลภายนอกได้เข้ามาแล้วแต่ถูกตัดโอกาสโดยไม่เป็นธรรมในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณา จะต้องเป็นการถูกตัดโอกาสที่ไม่ใช่เกิดจากการกระทำของคู่กรณีเอง ซึ่งการกระทำของคู่กรณี หมายถึง การกระทำที่เกิดจากการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของคู่กรณีหรือตัวแทนของคู่กรณี ไม่ว่าจะการกระทำนั้นจะเกิดจากความเข้าใจผิด ไม่รู้ข้อกฎหมายหรือสับสนเกี่ยวกับระเบียบวิธีพิจารณาคดีก็ตาม เช่น จะอ้างว่าหลงลืมไม่ได้ การให้ขอพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งใหม่ เพราะได้เข้ามาแล้วแต่ถูกตัดโอกาสโดยไม่เป็นธรรมในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณา หมายถึง การถูกตัดโอกาสโดยไม่เป็นธรรมจากกระบวนการพิจารณาที่เกิดจากการกระทำของศาลปกครองเอง⁵⁹

3.6.2.3 มีข้อบกพร่องสำคัญในกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีที่ทำให้ผลของคดีไม่มีความยุติธรรม

ข้อบกพร่องสำคัญในกระบวนการพิจารณาคดีที่ทำให้ผลของคดีไม่มีความยุติธรรม คือ ข้อบกพร่องอันเกิดขึ้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล โดยศาลอาจเป็นผู้กระทำผิดจนทำให้คำพิพากษานั้นเกิดความผิดพลาดได้เช่นเดียวกับคู่ความ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแสวงหาข้อเท็จจริง การรับฟังพยานหลักฐาน ตลอดจนการนั่งพิจารณาคดีและการพิพากษาคดีของศาลมี

⁵⁹ เฟิงอ๋าง, น.64.

ความไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ข้อบกพร่องดังกล่าวนั้นจะต้องเป็นข้อบกพร่องสำคัญอันมีผลต่อคำวินิจฉัยของศาล เช่น เมื่อศาลรับฟ้องแล้วไม่ดำเนินการส่งให้คู่กรณีอีกฝ่ายทำคำให้การกลับทำการพิจารณาตัดสินคดีดังกล่าวโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ได้จากคำฟ้องเท่านั้น ซึ่งหากได้ให้คู่กรณีอีกฝ่ายทำคำให้การ ข้อเท็จจริงที่ได้มาอาจมีผลทำให้เปลี่ยนแปลงคำพิพากษาดังกล่าว หรือเหตุอาจเกิดจากการฟังพยานหลักฐานที่เป็นเท็จหรือตุลาการในองค์คณะที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีมีเหตุที่จะถูกคัดค้านตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ประกอบมาตรา 11 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งข้อบกพร่องอันจะเป็นเหตุให้มีการขอให้พิจารณาพิพากษาคดีปกครองใหม่ได้นั้น จะต้องเป็นข้อบกพร่องสำคัญอันมีผลต่อคำวินิจฉัยของศาล

ส่วนเหตุมีตุลาการองค์คณะคนใดคนหนึ่งมีเหตุที่จะถูกคัดค้านตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ประกอบมาตรา 11 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือมีเหตุอื่นใดที่มีสภาพร้ายแรงที่ทำให้กระทบต่อความเป็นกลาง ต้องทำการคัดค้านก่อนศาลมีคำพิพากษา แต่ต้องไม่ช้ากว่าสิบห้าวันนับแต่วันที่คู่กรณีนั้นทราบถึงเหตุที่จะคัดค้าน⁶⁰ ในกรณีที่คู่กรณีมิได้คัดค้านตุลาการ เนื่องจากรู้เหตุที่จะทำการคัดค้านตุลาการในภายหลังโดยมิใช่ความผิดของคู่กรณี ดังนั้นอาจจะถือได้ว่าเป็นข้อบกพร่องสำคัญในกระบวนการพิจารณาพิพากษาที่ทำให้ผลของคดีไม่มีความยุติธรรมได้ แต่ถ้าคู่กรณีรู้อยู่แล้วในขณะที่พิจารณาคดีเดิม ผู้ร้องจะต้องใช้สิทธิคัดค้านในการพิจารณาคดีเดิมนั้น จะอ้างเพื่อขอให้พิจารณาพิพากษาคดีใหม่ไม่ได้ ถือว่าเป็นการล่วงเลยระยะเวลาการคัดค้านตุลาการ

และการอ้างเหตุว่ามีข้อบกพร่องสำคัญในกระบวนการพิจารณาคดีที่ทำให้ผลของคดีไม่มีความยุติธรรมเนื่องจากอธิบดีศาลปกครองชั้นต้นส่งจ่ายสำนวนคดีที่มีการขอพิจารณาคดีใหม่ให้แก่องค์คณะเดิมที่พิจารณา ทำให้ผู้ยื่นคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่ไม่ได้รับความยุติธรรมนั้น ศาลปกครองสูงสุดได้มีแนวคำวินิจฉัยไว้ว่า ตุลาการศาลปกครองหรือองค์คณะตุลาการศาลปกครองที่พิจารณาคดีของผู้ฟ้องคดีไม่ว่าในศาลปกครองชั้นต้นหรือศาลปกครองสูงสุด มิใช่คู่กรณีของผู้ฟ้องคดี แต่เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีในคดีที่อยู่ในเขตอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง กรณีนี้จึงเป็นกรณีที่ผู้ฟ้องคดีประสงค์จะคัดค้านการทำหน้าที่ของตุลาการศาลปกครอง ข้อกล่าวอ้างของผู้ฟ้องคดีไม่เข้าเงื่อนไขที่ผู้ฟ้องคดีจะร้องคัดค้านการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลปกครองได้

⁶⁰ ข้อ 15 ของระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยองค์คณะ การจ่ายสำนวน การโอนคดี การปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการในคดีปกครอง การคัดค้านตุลาการศาลปกครอง การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานคดีปกครองและการมอบอำนาจให้ดำเนินคดีปกครองแทน พ.ศ. 2545.

ดังนั้นการที่ผู้ฟ้องคดีกล่าวอ้างเพื่อขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่จึงไม่ต้องด้วยมาตรา 75 วรรคหนึ่ง (1) และ (3) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542⁶¹

แต่การแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลแม้คู่กรณีจะอ้างพยานหลักฐานใดแต่หากศาลเห็นว่าไม่จำเป็นแก่คดี ศาลก็มีดุลพินิจไม่เรียกพยานหลักฐานดังกล่าวได้ตามข้อ 5 วรรคหนึ่ง และข้อ 50 วรรคหนึ่งแห่งระเบียบฯ ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครองฯ ดังนั้นการที่ศาลไม่ดำเนินการเรียกพยานมาไต่สวนเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงตามคำขอของผู้ฟ้องคดีก็เพราะ ศาลเห็นแล้วว่าพยานหลักฐานดังกล่าวไม่ทำให้ผลของคดีเปลี่ยนแปลงไปและไม่จำเป็นแก่คดี และเป็นดุลพินิจของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงตามความเหมาะสม การที่ศาลไม่ดำเนินการตามคำขอของผู้ฟ้องคดีไม่เป็นข้อบกพร่องสำคัญในกระบวนการพิจารณาพิพากษาที่ทำให้ผลของคดีไม่มีความยุติธรรม⁶²

⁶¹ คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ ร.404/2554 “...กรณีที่ผู้ฟ้องคดีกล่าวอ้างว่าตุลาการศาลปกครองทั้งศาลปกครองชั้นต้นและตุลาการศาลปกครองสูงสุดบางท่านซึ่งเป็นผู้พิจารณาคดีหรือองค์คณะที่พิจารณาคดีในคดีเดิมของผู้ฟ้องคดี เป็นองค์คณะที่พิจารณาในคดีที่ผู้ฟ้องคดีขอให้มีการพิจารณาใหม่หรือกรณีที่อธิบดีศาลปกครองชั้นต้นได้จ่ายคดีให้แก่องค์คณะเดิมที่พิจารณาในคดีนี้เป็นกรณีที่ทำให้ผู้ฟ้องคดีไม่ได้รับความยุติธรรมกรณีดังกล่าวเห็นว่าตุลาการศาลปกครองหรือองค์คณะตุลาการศาลปกครองที่พิจารณาคดีของผู้ฟ้องคดีไม่ว่าในศาลปกครองชั้นต้นหรือศาลปกครองสูงสุด มิใช่คู่กรณีของผู้ฟ้องคดี แต่เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีในคดีที่อยู่ในเขตอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง กรณีนี้จึงเป็นกรณีที่ผู้ฟ้องคดีประสงค์จะคัดค้านการทำหน้าที่ของตุลาการศาลปกครอง ซึ่งเมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 63 วรรคหนึ่งและวรรคสองแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และเหตุแห่งการคัดค้านผู้พิพากษาตามมาตรา 11 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งประกอบกันแล้ว เห็นว่าข้อกล่าวอ้างของผู้ฟ้องคดีไม่เข้าเงื่อนไขที่ผู้ฟ้องคดีจะร้องคัดค้านการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลปกครองได้ ดังนั้นการที่ผู้ฟ้องคดีกล่าวอ้างเพื่อขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่จึงไม่ต้องด้วยมาตรา 75 วรรคหนึ่ง (1) และ (3) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และเมื่อคดีนี้ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว จึงต้องห้ามมิให้คู่กรณีเดียวกันนำคดีในประเด็นที่ศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีถึงที่สุดแล้วมาฟ้องกันอีกในประเด็นที่ได้วินิจฉัยโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกัน ทั้งนี้ตามข้อ 97 แห่งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ฯ ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543.

⁶² แก้วกานนท์ ปิ่นแก้ว, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 58*, น.66.

3.6.2.4 คำพิพากษาหรือคำสั่งได้ทำขึ้นโดยอาศัยข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายใดและต่อมาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญซึ่งทำให้ผลแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งขัดกับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น

ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ศาลอาศัยเป็นเหตุของคำพิพากษานั้น แม้ในขณะที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งจะเป็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่มีที่มาชอบด้วยกฎหมายก็ตาม⁶³ แต่หากข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญซึ่งทำให้ผลแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งขัดกับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันก็มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่ได้ แต่ในขณะเดียวกันหากมีกรณีที่ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเปลี่ยนแปลงไปนั้นหากมิได้มีการยื่นคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่ก็ไม่ทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งขาดที่เด็ดขาดไปแล้วกลับกลายเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายได้

ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญซึ่งทำให้ผลแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งขัดกับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นหมายความว่า ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญต้องถึงขนาดทำให้ถ้าหากมีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่อ้างตามคำร้องขอในขณะศาลทำคำพิพากษาหรือคำสั่ง ศาลปกครองจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในผลที่เปลี่ยนแปลงคำพิพากษาหรือคำสั่งเดิม แต่ไม่ได้หมายความว่าความรวมถึงการเปลี่ยนแปลงแนวคำพิพากษาของศาลซึ่งก็ไม่ถือว่ากฎหมายเปลี่ยนแปลงไป⁶⁴ รวมทั้งกรณีที่ศาลปกครองเปลี่ยนแปลงแนววินิจฉัยในการตีความเอกสาร การตีความสัญญา การตีความกฎหมาย การปรับบทกฎหมาย การให้เหตุผลในการทำคำพิพากษา การชั่งน้ำหนักประโยชน์เอกชนกับประโยชน์สาธารณะ ไม่ถือว่าเป็นกรณีข้อกฎหมายเปลี่ยนแปลง กฎหมายที่เปลี่ยนแปลงไปจะต้องเป็นกฎหมายที่ย้อนหลังได้เท่านั้น ในกรณีที่กฎหมายออกมาใหม่ที่มีลักษณะเป็นโทษหรือเป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องเสียประโยชน์ กฎหมายดังกล่าวไม่มีผลย้อนหลังจะถือเอาเหตุกฎหมายเปลี่ยนแปลงมาเป็นเหตุที่จะขอให้ศาลปกครองพิจารณาคดีใหม่ไม่ได้

คำว่า “ขัดกับกฎหมายที่ใช้บังคับขณะนั้น แยกพิจารณาได้ 2 กรณี คือ 1. กรณีข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไป กฎหมายที่ใช้บังคับขณะนั้น หมายถึง กฎหมายในขณะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งขาดเสร็จเด็ดขาด คือ การมีข้อเท็จจริงใหม่ที่เป็นฐานของการวินิจฉัยคดีจะทำให้ผลแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งขัดกับกฎหมายที่ใช้บังคับในขณะเวลาที่คำพิพากษาหรือคำสั่ง 2. กรณี

⁶³ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนาสนัด, *กฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง*, (กรุงเทพมหานคร : จีระวิชาการ พิมพ์, 2540), น.326-327.

⁶⁴ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายปกครองและการกระทำทางปกครอง*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2549), น.236.

กฎหมายเปลี่ยนแปลงไป กฎหมายที่ใช้บังคับในขณะนั้น หมายถึง กฎหมายในขณะยื่นคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่ คือ คำวินิจฉัยโดยอาศัยฐานของกฎหมายในขณะเวลาที่คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดเสร็จเด็ดขาด บัดนี้ขณะยื่นคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่คำวินิจฉัยโดยอาศัยฐานของกฎหมายในขณะเวลาที่คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดเสร็จเด็ดขาดไม่ชอบด้วยกฎหมายต่อไป⁶⁵

3.6.3 ผลของคำสั่งศาลปกครองที่สั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีใหม่

เมื่อศาลมีคำสั่งรับคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่แล้ว ศาลปกครองจะสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ทั้งหมด แต่ในบางกรณีหากคำพิพากษานั้นมีการฟ้องหลายข้อหาศาลอาจมีคำสั่งให้พิจารณาคดีใหม่เฉพาะบางข้อหาหรือบางประเด็นที่ยังโต้แย้งกันอยู่ได้ขึ้นอยู่กับเหตุและเนื้อหาของคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ ซึ่งถ้าเหตุที่อ้างและรับฟังได้ว่าเหตุที่ปรากฏนั้นจะมีผลให้เปลี่ยนแปลงคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดทั้งหมด ศาลปกครองก็จะสั่งให้พิจารณาใหม่ทั้งหมด แต่ถ้าเหตุที่อ้างมีผลเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดบางประเด็นหรือบางส่วน ศาลก็สั่งให้พิจารณาคดีใหม่เฉพาะบางส่วนหรือเฉพาะประเด็นก็ได้ ไม่จำเป็นต้องพิจารณาคดีใหม่ทั้งหมด⁶⁶

3.7 การขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีใหม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

เนื่องจากการพิจารณาคดีขาดนัด เป็นการพิจารณาคดีแบบวิสามัญ คือ พิจารณาคดีลับหลังคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดทั้งขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณาคดี สืบพยานฝ่ายที่ไม่ขาดนัดไปฝ่ายเดียว แม้ว่ากฎหมายจะให้อำนาจศาลเรียกพยานมาสืบได้เองตามที่เห็นได้ว่าจำเป็นตามมาตรา 198 ทวิ วรรค 2⁶⁷ กับ มาตรา 206 วรรค 1,2⁶⁸ ในทางปฏิบัติก็ต้องเป็นเรื่องที่ปรากฏชัดแจ้งต่อศาลว่าคดีมีพิรุณผิดสังเกต หากเป็นการสืบพยานไม่ปรากฏเหตุชัดเจนแล้ว ศาลคงไม่เรียกมาสืบเองและแม้จะ

⁶⁵ แก้วกานนต์ ปิ่นแก้ว, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 58*, น.68.

⁶⁶ ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์, “การขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองใหม่,” สืบค้นเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2557 <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id>.

⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 198 ทวิ วรรคสอง บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีตามวรรคหนึ่ง ศาลอาจสืบพยานเกี่ยวกับข้ออ้างของโจทก์หรือพยานหลักฐานอื่นไปฝ่ายเดียวตามที่เห็นว่าจำเป็นก็ได้ แต่ในคดีเกี่ยวกับสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัวหรือคดีพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ ให้ศาลสืบพยานหลักฐานโจทก์ไปฝ่ายเดียว และศาลอาจเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบได้เองตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

มีการสืบพยานก็เป็นการสืบพยานไปฝ่ายเดียว โอกาสที่จะทำลายน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานไม่มีทางเกิดขึ้นได้ ซึ่งขัดกับหลักในการให้สิทธิต่อสู้คดีเต็มที่กฎหมายจึงได้ให้สิทธิผู้แพ้คดีโดยการขาดนัดโดยไม่จงใจหรือมีเหตุผลสมควรมาร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ การขอให้พิจารณาคดีใหม่⁶⁹ มี 2 กรณี คือ การขอให้พิจารณาคดีใหม่ก่อนศาลมีคำพิพากษาตามมาตรา 206 วรรค 3⁷⁰ และการขอให้พิจารณาคดีใหม่หลังจากศาลมีคำพิพากษาตามมาตรา 199 จัตวา⁷¹ มาตรา 199 เบญจ⁷² และมาตรา 207⁷³

⁶⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 206 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะร้องต่อศาลให้วินิจฉัยชี้ขาดคดีให้ตนเป็นฝ่ายชนะโดยอาศัยเหตุแต่เพียงว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณานั้นหาได้ไม่ ให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีให้คู่ความที่มาศาลเป็นฝ่ายชนะต่อเมื่อศาลเห็นว่าข้ออ้างของคู่ความเช่นว่านี้มีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมาย ในการนี้ศาลจะยกขึ้นอ้างโดยลำพัง ซึ่งข้อกฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนก็ได้”

วรรคสอง บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีตามวรรคหนึ่ง ให้นำบทบัญญัติมาตรา 198 ทวิ วรรคสองและวรรคสาม มาใช้บังคับแก่คดีของคู่ความฝ่ายที่มาศาลโดยอนุโลม”

⁶⁹ สรุปความจาก จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, “คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 1,” (กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2551), น. 248-256.

⁷⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 206 วรรคสาม บัญญัติว่า “ในระหว่างการพิจารณาคดีฝ่ายเดียว ถ้าคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาศาลภายหลังที่เริ่มต้นสืบพยานไปบ้างแล้ว และแจ้งต่อศาลในโอกาสแรกว่าตนประสงค์จะดำเนินคดี เมื่อศาลเห็นว่าการขาดนัดพิจารณานั้นมิได้เป็นไปโดยจงใจหรือมีเหตุอันสมควรและศาลไม่เคยมีคำสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ตามคำขอของคู่ความฝ่ายนั้นมาก่อนตามมาตรา 199 ตรี ซึ่งให้นำมาใช้บังคับกับการขาดนัดพิจารณาตามมาตรา 207 ด้วย ให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ ในกรณีเช่นนี้ หากคู่ความนั้นขาดนัดพิจารณาอีกจะขอให้พิจารณาคดีใหม่ตามมาตรา 207 นี้ไม่ได้”

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 199 จัตวา บัญญัติว่า “คำขอให้พิจารณาคดีใหม่นั้น ให้ยื่นต่อศาลภายในสิบห้าวันนับจากวันที่ได้ส่งคำบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งให้แก่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การ แต่ถ้าศาลได้กำหนดการอย่างใดๆ เพื่อส่งคำบังคับเช่นว่านี้โดยวิธีส่งหมายธรรมดาหรือโดยวิธีอื่นแทน จะต้องได้มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดนั้นแล้ว ในกรณีที่จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การไม่สามารถยื่นคำขอภายในระยะเวลาที่กำหนดโดยพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้ จำเลยนั้นอาจยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่พฤติการณ์นั้นได้สิ้นสุดลง แต่กรณีจะเป็นอย่างไรก็ตามห้ามมิให้ยื่นคำขอเช่นว่านี้เมื่อพ้นกำหนดหกเดือนนับแต่วันที่ได้ยึดทรัพย์หรือได้มีการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยวิธีอื่น

3.7.1 การขอให้พิจารณาคดีใหม่ก่อนศาลมีคำพิพากษา (มาตรา 206 วรรค 3)

ในระหว่างการพิจารณาคดีฝ่ายเดียว เพราะคู่ความฝ่ายหนึ่งขาดนัดพิจารณา ถ้า คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณามาศาล ภายหลังจากที่เริ่มต้นสืบพยานไปบ้างแล้ว และแจ้งต่อศาลในโอกาส แรกกว่าตนประสงค์จะต่อสู้คดี โดยเพียงแต่มาแถลงไม่ต้องทำเป็นคำร้องต่อศาล การแจ้งนั้นต้องบอก เหตุผล ถึงเหตุขัดข้องที่ทำให้ขาดนัดด้วย เพื่อที่ศาลจะได้ทำการไต่สวนหาความจริงต่อไป โดยการแจ้ง ให้ศาลทราบนั้นต้องแจ้งภายหลังจากที่เริ่มต้นสืบพยานไปบ้างแล้ว อาจเป็นพยานบุคคลปากแรกก็ได้

คำขอตามวรรคหนึ่งให้กล่าวโดยชัดแจ้งซึ่งเหตุที่จำเลยได้ขาดนัดยื่นคำให้การและข้อคัดค้าน คำตัดสินชี้ขาดของศาลที่แสดงให้เห็นว่าหากศาลได้พิจารณาคดีนั้นใหม่ตนเองอาจเป็นฝ่ายชนะ และใน กรณีที่ยื่นคำขอล่าช้า ให้แสดงเหตุแห่งการที่ล่าช้าอีกด้วย”

⁷² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 199 เบญจ บัญญัติว่า “เมื่อศาลได้รับคำ ขอให้พิจารณาคดีใหม่แล้ว หากเห็นสมควรศาลจะมีคำสั่งให้งดการบังคับคดีไว้ก่อนก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ ให้ศาลแจ้งคำสั่งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบ

ในการพิจารณาคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าการขาดนัดยื่นคำให้การนั้น มิได้เป็นไปโดยจงใจหรือมีเหตุอันสมควร และศาลเห็นว่าเหตุผลที่อ้างมาในคำขอนั้นผู้ขออาจมีทาง ชนะคดีได้ ทั้งในกรณีที่ยื่นคำขอล่าช้าและผู้ขอได้ยื่นภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาต ตามคำขอ ในกรณีเช่นนี้ถ้ามีการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดยื่น คำให้การแพคดี ให้ศาลแจ้งคำสั่งดังกล่าวให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณีทราบด้วย

เมื่อศาลได้มีคำสั่งอนุญาตตามคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ตามวรรคสอง คำพิพากษาหรือคำสั่ง ของศาลโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและคำพิพากษาหรือคำสั่งอื่นๆ ของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ในคดีเดียวกันนั้น และวิธีการบังคับคดีที่ได้ดำเนินไปแล้วให้ถือว่าเป็นอันเพิกถอนไปในตัว และให้ศาล แจ้งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบ แต่ถ้าเป็นการพ้นวิสัยที่จะให้คู่ความกลับคืนสู่ฐานะเดิมดังเช่นก่อน บังคับคดีได้หรือเมื่อศาลเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะบังคับเช่นนั้น เพื่อประโยชน์แก่คู่ความหรือ บุคคลภายนอกให้ศาลมีอำนาจสั่งอย่างใดๆ ตามที่เห็นสมควร แล้วให้ศาลพิจารณาคดีนั้นใหม่ตั้งแต ่เวลาที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ โดยให้จำเลยยื่นคำให้การภายในกำหนดเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร

คำสั่งศาลที่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ให้เป็นที่สุด แต่ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาต ผู้ขอ อาจอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวได้คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด”

⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 207 บัญญัติว่า “เมื่อศาลพิพากษาให้คู่ความฝ่ายที่ ขาดนัดพิจารณาแพคดี ให้นำบทบัญญัติมาตรา 199 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลม และคู่ความฝ่ายนั้นอาจมีคำขอให้ พิจารณาคดีใหม่ได้ ทั้งนี้ให้นำบทบัญญัติมาตรา 199 ตรี มาตรา 199 จัตวา และมาตรา 199 เบญจ มาใช้บังคับโดย อนุโลม”

นับตั้งแต่กำลังนั่งสืบทอดปากแรกไปจนกว่าก่อนศาลมีคำพิพากษา คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณา มีสิทธิแจ้งได้ว่าตนประสงค์จะต่อสู้คดี พร้อมทั้งชี้แจงเหตุผลที่สมควรด้วย

การแจ้งต่อศาลขอพิจารณาคดีใหม่ต้องทำในโอกาสแรก หมายความว่า โอกาสแรกที่ศาล เมื่อมีโอกาสได้มาศาลก็รีบดำเนินการแจ้งต่อศาลว่าตนประสงค์จะต่อสู้คดี ซึ่งศาลอาจสืบทอดไปฝ่ายเดียวจนเกือบเสร็จหรือเสร็จแล้วแต่ก่อนพิพากษาก็ได้ คู่ความผู้ขาดนัดพิจารณาที่เพิ่งเดินทางมาถึงศาลก็แจ้งได้ในโอกาสแรก ยังอยู่ในระยะเวลาที่แจ้งได้

เมื่อศาลทำการไต่สวนแล้วเห็นว่า คู่ความฝ่ายนั้นมีได้ใจขาดนัดพิจารณาหรือมีเหตุอันสมควรและศาลไม่เคยมีคำสั่งให้พิจารณาคดีใหม่ตามคำขอของคู่ความฝ่ายนั้นมาก่อนตาม มาตรา 199 ตรี ซึ่งนำมาใช้ในการขาดนัดพิจารณาตามมาตรา 207 ด้วย กรณีตามมาตรา 199 ตรี คือ กรณีจำเลยได้เคยขาดนัดยื่นคำให้การและศาลมีคำพิพากษาให้แพ้กคดี แล้วจำเลยร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ ศาลได้เคยอนุญาตมาแล้วครั้งหนึ่ง เมื่อเริ่มพิจารณาคดีใหม่ จำเลยได้ขาดนัดพิจารณาอีก และจำเลยได้มาศาลภายหลังศาลได้เริ่มต้นสืบทอดไปบ้างแล้ว และแจ้งต่อศาลในโอกาสแรกว่าตนประสงค์จะต่อสู้คดี อย่างนี้ศาลจะไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ตามมาตรา 206 วรรค 3 ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ โดยถือว่าไม่ได้มีการขาดนัดพิจารณา ส่วนกระบวนการพิจารณาเดิมที่ได้ดำเนินไปแล้วเป็นอันยกเลิก ทั้งนี้ให้เริ่มต้นใหม่ตั้งแต่ส่งขาดนัดโดยนัดสืบทอดใหม่ทั้งหมด คำเบิกความของพยานที่เบิกความไปแล้วให้ยกเลิกและให้เริ่มวันสืบทอดกันใหม่

แต่ถ้าศาลเห็นว่าการขาดนัดพิจารณาเป็นไปโดยจงใจหรือไม่มีเหตุอันสมควร หรือ คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดมิได้แจ้งต่อศาล หรือคำขอให้พิจารณาคดีใหม่นั้นต้องห้ามตามกฎหมายตามมาตรา 199 วรรคท้าย, มาตรา 199 ตรี, มาตรา 206 วรรค 3 ตอนท้าย เช่นนี้ศาลต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป โดยไม่ต้องย้อนต้นคดีกันใหม่ กรณีนี้ผู้ขาดนัดพิจารณาที่ถูกศาลสั่งยกคำขอจะเสียสิทธิดังต่อไปนี้

(1) ถ้าคู่ความที่ขาดนัดพิจารณา มาศาล เมื่อพ้นเวลาที่จะนำพยานของตนเข้าสืบแล้ว ห้ามไม่ให้ศาลอนุญาตให้คู่ความฝ่ายนั้นนำพยานเข้าสืบ การขาดนัดพิจารณาไม่มีการขาดนัดยื่นคำให้การ เพราะคำให้การได้ยื่นต่อศาลไว้แล้ว จึงมีประเด็นข้อพิพาทที่เกิดจากการนั่งชี้สองสถาน กฎหมายไม่ได้ตัดสิทธิคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาที่จะนำพยานหลักฐานของตนเข้าสืบ เว้นแต่ตนจะ มาศาลช้าจนเลยเวลาที่ตนจะสืบทอดได้แล้ว เช่น คดีที่โจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อน จำเลยขาดนัดพิจารณาในนัดแรก นัดหลังจำเลยมาทันเวลาสืบทอดพยานของตน จำเลยก็นำพยานของตนเข้าสืบได้

(2) ถ้าคู่ความที่ขาดนัดพิจารณา มาศาล เมื่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้นำพยานหลักฐานเข้าสืบไปแล้ว ห้ามไม่ให้ศาลยอมให้คู่ความที่ขาดนัดพิจารณาคัดค้านพยานหลักฐาน เช่นว่านั้น โดยวิธีถามค้านพยานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งที่ได้สืบไปแล้ว หรือโดยวิธีคัดค้านการระบุเอกสารหรือคัดค้านคำขอที่ให้ศาลไปทำการตรวจหรือให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญของศาล แต่ถ้าคู่ความที่ไม่ขาด

นัดพิจารณานำพยานหลักฐานเข้าสืบยังไม่บริบูรณ์ให้ศาลอนุญาตให้คู่ความที่ขาดนัดพิจารณาหักล้างได้แค่พยานหลักฐานที่นำสืบภายหลังที่ตนมาศาล

(3) ในกรณีเช่นนี้ คู่ความที่ขาดนัดพิจารณาไม่มีสิทธิที่จะร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ หมายความว่า เป็นกรณีที่ผู้ขาดนัดพิจารณาได้มาศาล ภายหลังที่เริ่มต้นสืบพยานไปบ้างแล้ว และแจ้งต่อศาลในโอกาสแรกว่าตนประสงค์จะต่อสู้คดี และศาลได้ไต่สวนคำขอแล้วเห็นว่าจงใจขาดนัดหรือไม่มีเหตุอันสมควร และสั่งยกคำขอไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ กรณีนี้ผู้ขาดนัดคนนี้จะขอให้พิจารณาคดีใหม่อีกไม่ได้ตามมาตรา 206 (3) และเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำอีกด้วย ต้องห้ามตามมาตรา 144 และจะร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ ก่อนศาลมีคำพิพากษาไม่ได้ หรือขอให้พิจารณาคดีใหม่หลังจากศาลมีคำพิพากษาก็ไม่ได้ด้วย ต้องใช้การไต่สวนว่า ผู้ขาดนัดจงใจหรือมีเหตุอันสมควรหรือไม่ซึ่งเป็นข้อที่ศาลได้หยิบยกขึ้นวินิจฉัยแล้ว กฎหมายจึงบัญญัติห้ามไว้เสียมิให้ศาลต้องไต่สวนซ้ำหากโดยไม่จำเป็น

3.7.2 การขอให้พิจารณาคดีใหม่ หลังจากศาลมีคำพิพากษา (มาตรา 199 จัตวา มาตรา 199 เบญจ และมาตรา 207)

เมื่อศาลพิพากษาคดีให้คู่ความฝ่ายขาดนัดที่แพ้คดี กฎหมายให้ผู้ขาดนัดยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้โดยมาตรา 199 เบญจ เป็นเรื่องจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและศาลดำเนินกระบวนการแล้วเลยไปจนมีคำพิพากษาให้จำเลยผู้ขาดนัดยื่นคำให้การแพ้คดี ส่วนกรณีคู่ความที่ขาดนัดพิจารณา กฎหมายมาตรา 207 ให้นำเอาหลักการร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ของจำเลยผู้ขาดนัดยื่นคำให้การและศาลพิพากษาให้แพ้คดี มาตรา 199 จัตวา มาตรา 199 เบญจ มาบังคับใช้โดยอนุโลม ในเรื่องการขอให้พิจารณาคดีใหม่หลังจากศาลมีคำพิพากษา (จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและไม่มาศาลในวันสืบพยาน ไม่ถือว่าจำเลยนั้นขาดนัดพิจารณา มาตรา 198 ทวิ วรรค 4)⁷⁴

⁷⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7137/2541 (เนติ) ผู้ที่จะมีสิทธิยื่นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 207 ได้นั้นจะต้องเป็นคู่ความและเป็นคู่ความฝ่ายที่ถูกศาลแสดงว่าขาดนัดพิจารณา และการขาดนัดพิจารณาเป็นเหตุให้ศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ฝ่ายที่ขาดนัดนั้นแพ้คดีในประเด็นข้อพิพาทด้วย คดีนี้ศาลชั้นต้นได้ทำการไต่สวนเป็นคดีไม่มีข้อพิพาทและมีคำสั่งให้ผู้ร้องทั้งสองได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ครอบครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1382 ไปแล้ว คดีจึงไม่มีประเด็นข้อพิพาท ผู้คัดค้านไม่ได้เป็นผู้ยื่นคำฟ้องหรือถูกฟ้องต่อศาล ผู้คัดค้านจึงไม่ใช่บุคคลที่เป็นคู่ความในคดีนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 1(11) และผู้คัดค้านไม่ได้ถูกศาลแสดงว่าขาดนัดพิจารณาและมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ผู้คัดค้านแพ้คดีในประเด็นที่พิพาทผู้คัดค้านจึงไม่มีสิทธิขอให้พิจารณาคดีใหม่

การปิดคำคู่ความหรือเอกสารตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 79 วรรคหนึ่ง หมายถึง การนำคำคู่ความหรือเอกสารไปติดไว้ที่ภูมิลำเนาหรือสำนักทำการงานของคู่ความ ซึ่งต้องกระทำให้มีลักษณะแน่นหนาไม่หลุดออกไปโดยง่าย การที่เจ้าพนักงานศาลผู้ส่งเพียงแต่นำหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องพร้อมหมายนัดสืบพยานโจทก์ไปเสียบไว้ที่เหล็กที่ใช้เป็นมือจับสำหรับปิดเปิดประตูเหล็กยึดที่บ้านจำเลยเท่านั้น ซึ่งอาจหลุดและปลิวไปได้โดยง่าย จึงยังไม่อาจถือได้ว่าเป็นการปิดคำคู่ความหรือเอกสารโดยชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 79 วรรคหนึ่ง ดังนั้นเมื่อยังถือไม่ได้ว่าจำเลยได้รับหมายเรียกให้ยื่นคำให้การและหมายกำหนดวันนัดสืบพยานโดยชอบ จำเลยจึงไม่จงใจขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณา สมควรที่ศาลชั้นต้นจะต้องพิจารณาคดีใหม่⁷⁵

การขอให้พิจารณาคดีใหม่ จะต้องมีการพิจารณาคดีฝ่ายเดียวเป็นหลักสำคัญ ถ้าคดีไม่มีการพิจารณาคดีฝ่ายเดียว คู่ความที่ขาดนัดจะขอให้พิจารณาคดีใหม่ไม่ได้ แม้จะไม่จงใจขาดนัดก็ตาม เช่น ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีเพราะโจทก์ขาดนัดพิจารณา และจำเลยแถลงไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อ หรือกรณีที่คู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณา คำสั่งจำหน่ายคดีจากสารบบความ โดยไม่มีการนั่งพิจารณาคดีอยู่เลย ดังนั้นคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดจะร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ไม่ได้

ข้อยกเว้นห้ามขอให้พิจารณาคดีใหม่

คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณาและแพ้คดีจะขอให้พิจารณาคดีใหม่ไม่ได้ ถ้าเข้าเงื่อนไขแห่งกฎหมายตามมาตรา 199 ทวิ

1. ศาลเคยมีคำสั่งให้พิจารณาคดีนั้นใหม่มาครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อศาลอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ จะต้องระวังห้ามขาดนัดพิจารณาอีกเป็นครั้งที่สอง เพราะจะขอให้พิจารณาคดีใหม่อีกไม่ได้แล้ว ไม่ว่าจะมีความเหตุผลดีเพียงไร เพราะจะทำให้คดีล่าช้า

2. คำขอให้พิจารณาคดีใหม่นั้นต้องห้ามตามกฎหมาย ได้แก่ มาตรา 199 วรรค 3 มาตรา 103 มาตรา 206 วรรคสี่ (3) เช่นไต่สวนคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่แล้วเห็นว่าจงใจขาดนัดพิจารณาต้องห้ามขอให้พิจารณาคดีใหม่

3. ผู้ขาดนัดพิจารณาใช้สิทธิอุทธรณ์คำพิพากษา ก็ต้องห้ามขอให้พิจารณาคดีใหม่ มาตรา 199 ตรี วรรคแรก เพราะศาลอุทธรณ์ใช้พยานหลักฐานที่สืบกันมาแล้วในศาลชั้นต้น มีการสืบพยานในชั้นศาลอุทธรณ์ไม่มาก สืบเนื่องจากสืบพยานในศาลชั้นต้นไม่ชัดเจน จึงให้ศาลชั้นต้นสืบพยานใหม่เป็นบางประเด็นเท่านั้น ดังนั้นการใช้สิทธิอุทธรณ์คำพิพากษา ย่อมหมายความว่าผู้อุทธรณ์ (ผู้ขาดนัดพิจารณา) เห็นว่าจากพยานหลักฐานที่มีอยู่พอตัดสินได้และตนควรเป็นฝ่ายชนะคดี แต่ทำไมศาลชั้นต้นจึงพิพากษาให้ตนแพ้จึงขออุทธรณ์ให้ศาลสูงตรวจสอบ ดังนั้นเมื่อใช้สิทธิอุทธรณ์

⁷⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 1416/2545 (เนติ)

แล้วจะมาขอพิจารณาคดีใหม่เพื่อขออนุญาตของตนเข้าสืบ จึงขัดกันในตัวและกฎหมายห้ามเฉพาะผู้ขาดนัดอุทธรณ์เท่านั้น ไม่ได้ห้ามคู่ความฝ่ายที่ไม่ขาดนัดอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นตามหลักทั่วไปว่าด้วยการอุทธรณ์ แม้นจะเป็นผู้ชนะคดีแต่ศาลให้ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่เต็มตามที่ขอก็ต้องอุทธรณ์เหมือนกัน กรณีนี้ผู้ขาดนัดพิจารณาขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้

4. กำหนดเวลาในการร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ (มาตรา 209 ประกอบมาตรา 199 จัตวา)

ต้องยื่นคำขอต่อศาลชั้นต้นที่มีคำพิพากษากายใน 15 วัน นับแต่วันที่ส่งคำบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งให้แก่คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดพิจารณา ไม่ใช่นับแต่วันที่สิ้นกำหนดในคำบังคับ เพราะเป็นเวลาศาลกำหนดให้จำเลยปฏิบัติตามคำบังคับซึ่งเป็นระยะเวลาในการชำระหนี้ตามคำพิพากษา

ถ้าศาลได้กำหนดการอย่างใดๆ เพื่อส่งคำบังคับโดยวิธีส่งหมายธรรมดาหรือวิธีอื่นๆ ตามมาตรา 79 เช่น ปิดคำบังคับไว้ในที่แลเห็นง่าย ณ ภูมิลำเนาของจำเลย หรือประกาศทางหนังสือพิมพ์ ย่อมมีผลใช้ได้ต่อเมื่อกำหนดเวลา 15 วัน ได้ล่วงพ้นไปแล้ว

ถ้ามีพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้มาขัดขวางในการร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ ซึ่งมีสาเหตุจากความผิดของผู้ขอให้ยื่นคำขอได้ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่พฤติการณ์นั้นสิ้นสุด⁷⁶

5. เนื้อหาแห่งคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ (มาตรา 207 ประกอบมาตรา 199 จัตวารวรรค 2)

คำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ ต้องเขียนให้ครบองค์ประกอบดังนี้

(1) เหตุที่ตนขาดนัด

(2) ถ้าไม่ได้ยื่นคำร้องภายใน 15 วัน ต้องชี้แจงเหตุผลว่าทำไมจึงยื่นคำร้องล่าช้า

(3) ข้อคัดค้านคำตัดสินชี้ขาดของศาลชั้นต้นที่แสดงให้เห็นว่าหากศาลให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ตนอาจเป็นฝ่ายชนะ

⁷⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 844/2536 (เนติ) จำเลยไม่ทราบเรื่องที่ถูกฟ้องเพราะจำเลยชายบ้านซึ่งเป็นภูมิลำเนาเดิมให้แก่ ช. ไป และได้ย้ายไปอยู่บ้านของภรรยาแล้ว และไม่ได้รับการติดต่อ จาก ช. เรื่องที่จำเลยถูกฟ้อง เนื่องจาก ช. ไม่ทราบที่อยู่ใหม่ของจำเลย และจำเลยไม่ได้ไปที่ บ้านเดิมอีกเลย กรณีถือได้ว่าจำเลยมิได้ตั้งใจขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณา คำร้องของจำเลยระบุว่า การที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณา เพราะจำเลยไม่เคยได้รับหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องหมายนัดสืบพยานโจทก์รวมทั้งคำบังคับ เนื่องจากโจทก์นำไปส่งที่บ้านที่จำเลยชายไปแล้ว ถือได้ว่าคำขอของจำเลยแสดงเหตุแห่งการล่าช้าอันเนื่องมาจากพฤติการณ์ นอกเหนือที่จำเลยไม่อาจรู้ได้ ทำให้ไม่สามารถยื่นคำขอให้พิจารณาใหม่ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ส่งคำบังคับให้แก่จำเลย

6. ผลของการอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ (มาตรา 207 ประกอบมาตรา 199 เบญจ) เมื่อศาลได้ไต่สวนคำร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่ตามมาตรา 21 แล้วเห็นว่าไม่จงใจขาดนัดพิจารณาหรือมีเหตุอันสมควรและศาลมีคำสั่งอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ย่อมเกิดผล คือ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นและคำพิพากษาหรือคำสั่งอื่นๆ ของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาในคดีเดียวกันนั้น ให้ถือว่าเป็นอันเพิกถอนไปในตัว รวมทั้งวิธีการบังคับคดีที่ได้ดำเนินไปแล้วและให้ศาลชั้นต้นแจ้งให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาทราบแล้วแต่กรณีและต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบด้วย เมื่อศาลสูงทราบก็จะมีคำสั่งจำหน่ายคดีจากสารบบความของศาลสูง เพราะคดีจะต้องนั่งพิจารณากันในศาลชั้นต้นก่อน ส่วนเจ้าพนักงานบังคับคดีเมื่อศาลแจ้งให้ทราบก็ต้องงดการบังคับคดีไว้ก่อน เพื่อรอคำพิพากษาของศาลชั้นต้นต่อไป คดีนี้ก็จะต้องย้อนต้นไปจนถึงวันสืบพยานอันเป็นวันขาดนัดพิจารณา ศาลชั้นต้นจะกำหนดวันสืบพยานกันใหม่ แต่บัญชีระบัพยานที่ยื่นไว้เดิมใช้ได้ ไม่ต้องยื่นใหม่

คำสั่งของศาลชั้นต้นที่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่เป็นที่สุด อุทธรณ์ฎีกาไม่ได้ แต่คำสั่งของศาลชั้นต้นที่ไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ ไม่เป็นที่สุด ผู้ขอให้พิจารณาคดีใหม่เพราะขาดนัดพิจารณามีสิทธิอุทธรณ์ได้ เพราะไม่ใช่คำสั่งในระหว่างพิจารณา จึงอุทธรณ์ได้ตามหลักทั่วไปของการอุทธรณ์ตามมาตรา 223 มาตรา 224 ซึ่งอาจถูกจำกัดสิทธิอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงถ้าทุนทรัพย์ไม่เกิน 50,000 บาท ส่วนคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ไม่ว่าอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่เป็นที่สุดคู่ความทุกฝ่ายฎีกาไม่ได้

สำหรับประเทศไทย จะพิจารณาพยานหลักฐานตามที่ยื่นบัญชีระบัพยานมาเท่านั้นโดยศาลชั้นต้นจะเป็นผู้พิจารณาและชี้แจงนำพยานหลักฐานและพิพากษาตามทางพิจารณาที่ได้ความจากพยานหลักฐาน แต่พยานหลักฐานที่ได้ค้นพบใหม่นั้นศาลชั้นต้นจะไม่รับฟัง เพราะศาลได้ทำคำพิพากษาแล้ว คู่ความต้องใช้สิทธิอุทธรณ์ต่อไป แต่พยานหลักฐานใหม่นั้นก็อาจถูกปฏิเสธโดยเหตุที่ไม่ได้ยกขึ้นมาก่อนแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้น ดังนั้นการพบพยานหลักฐานใหม่ในประเทศไทยนั้นคู่ความอาจจะไม่ได้รับสิทธิในการเยียวยาให้ได้รับความยุติธรรมอย่างเพียงพอ

ดังนั้นการขอให้ศาลพิจารณาคดีใหม่ในระบบกฎหมายวิธีพิจารณาคดีของต่างประเทศ นั้นมีหลักเกณฑ์ในการขอพิจารณาคดีใหม่ที่ระบุไว้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน และฝรั่งเศส มีเหตุแห่งการขอพิจารณาคดีใหม่ที่แตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 ของไทย เช่น การพบพยานหลักฐานใหม่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ยุติไปแล้ว อันมีผลต่อการพิพากษาใหม่ หรือเมื่อปรากฏภายหลังจากมีคำพิพากษาศาลแล้วศาลได้มีคำพิพากษาไปโดยกลฉ้อฉลของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและคำพิพากษานั้นเป็นประโยชน์แก่คู่ความฝ่ายที่ฉ้อฉลนั้น และความชัดเจนในเรื่องระยะเวลาการร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่โดยอาศัยเหตุดังกล่าวข้างต้นนั้นเป็นระยะเวลาที่เหมาะสม จะเห็นได้ว่าเหตุแห่งการขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีใหม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยมีความแตกต่างจาก

ระบบกฎหมายของต่างประเทศ นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 นั้นไม่เกิดการเยียวยาคู่ความในคดีอย่างเพียงพอ ซึ่งคู่ความต้องเสียหายแม้จะเป็นความเสียหายทางทรัพย์สินก็ตาม แต่ปัญหาดังกล่าวจะทำให้ขัดกับหลักความยุติธรรมที่ประชาชนควรได้รับ